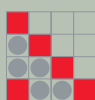

55

PREPORUKA ZA POVEĆANJE KONKURENTNOSTI HRVATSKE

Nacionalno
Vijeće za
Konkurentnost

National
Competitiveness
Council

Nacionalno vijeće za konkurentnost djeluje kao savjetodavno tijelo koje okuplja predstavnike gospodarstva, Vlade, sindikata, znanosti i obrazovanja. Osnovano je u veljači 2002. godine na inicijativu privatnog poslovnog sektora i Hrvatske udruge poslodavaca, a temeljem Rješenja Vlade RH. Vijeće potiče dijalog privatnog i javnog sektora, podiže razinu svijesti i znanja o važnosti konkurentnosti, razvija konsenzus o glavnim ekonomskim pitanjima s kojima se Hrvatska suočava, uočava jake i slabe strane hrvatskoga gospodarstva, te preporučuje i prati politike i mjere koje će pridonijeti dugoročno održivom poboljšanju produktivnosti - konkurentnosti Hrvatske.

U rujnu 2003. godine Vijeće je objavilo "Godišnje izvješće o konkurentnosti Hrvatske 2002.". Nalazi prvoga izvješća o konkurentnosti Hrvatske upozorili su na ozbiljnost problema konkurentskog napredovanja Hrvatske, prepoznajući pritom cijeli niz područja u kojima treba provesti promjene.

Pri objavljivanju Izvješća Vijeće je najavilo da će u sljedećem koraku donijeti preporuke za povećanje konkurentnosti Hrvatske, tj. mjere i politike kojima se Hrvatska treba okrenuti kako bi se transformirala u međunarodno konkurentno gospodarstvo. Na tim osnovama Vijeće je konsenzusom utvrdilo sedam ključnih, prioriternih, područja: obrazovanje, pravna država, troškovna i cjenovna konkurentnost, inovativnost i tehnologija, razvoj malih i srednjih poduzeća, regionalni razvoj i razvoj klastera te razvoj pozitivnog stava i liderstva. Za izradu osnova preporuka osnovano je sedam stručnih skupina, koje su okupile više od pedeset uglednih domaćih i stranih stručnjaka. Rezultat njihova višemjesečnog rada sažet je u ovom dokumentu, dok su pojedinačni radni dokumenti stručnih skupina objavljeni na web stranici Vijeća.

Nacionalno vijeće za konkurentnost

Ulica Pavla Hatza 12

10 000 Zagreb, Hrvatska

Tel.: (01) 4897 594, 4897 593, 4897 555

Faks: (01) 4897 580

www.konkurentnost.hr/nvk

55 PREPORUKA
ZA
POVEĆANJE
KONKURENTNOSTI
HRVATSKE

Članovi Nacionalnoga vijeća za konkurentnost

Gospodarstvo

- mr. Željko Čović
PLIVA, predsjednik Uprave
- Šime Klarić
Udruga vlasnika obiteljskih pansiona
Splitsko-dalmatinske županije, predsjednik
- Franjo Luković
Zagrebačka banka, predsjednik Uprave
- Darko Marinac
Podravka, predsjednik Uprave
- mr. sc. Božo Prka
Privredna banka Zagreb, predsjednik Uprave
- Goran Radman
Microsoft Adriatics, General Manager
- dr. sc. Mladen Vedriš
Sonder, predsjednik Uprave
- Ivan Vidaković
IBM Hrvatska, glavni direktor

Sindikati

- Boris Kunst
Udruga radničkih sindikata Hrvatske, predsjednik
- Zdenko Mučnjak
Hrvatska udruga sindikata, predsjednik
- Krešimir Sever
Nezavisni hrvatski sindikati, predsjednik
- Marinko Vrsaljko
Savez samostalnih sindikata Hrvatske,
predstavnik

Znanost i obrazovanje

- prof. dr. sc. Slavko Krajcar
Fakultet elektrotehnike i računarstva, redoviti
profesor
- prof. dr. sc. Helena Jasna Mencer
Sveučilište u Zagrebu, rektorica
- prof. dr. sc. Stipe Orešković
Škola narodnog zdravlja Andrija Štampar, direktor
- akademik Daniel Rukavina
Sveučilište u Rijeci, rektor

Vlada

- Slavko Linić
potpredsjednik Vlade
- dr. sc. Gvozden Flego
ministar znanosti i tehnologije
- dr. sc. Ljubo Jurčić
ministar gospodarstva
- Zdenko Mičić
zamjenik ministrice turizma
- mr. sc. Miroslav Božić
pomoćnik ministra poljoprivrede i šumarstva

Rješenjem Vlade RH od 22. siječnja 2004. imenovani su novi članovi Vijeća - predstavnici Vlade Republike Hrvatske:

- prof. dr. sc. Andrija Hebrang
potpredsjednik Vlade i ministar zdravstva
i socijalne skrbi
- Ivan Šuker
ministar financija
- doc. dr. sc. Dragan Primorac
ministar znanosti, obrazovanja i športa
- Branko Vukelić
ministar gospodarstva, rada i poduzetništva
- Zdenko Mičić
državni tajnik za turizam

Članovi stručnih skupina

STRATEŠKI CILJEVI

Voditelji:

1. *Franjo Luković*
Zagrebačka banka, Zagreb

2. *dr. sc. Mira Lenardić*
Nacionalno vijeće za konkurentnost, Zagreb

Članovi:

dr. sc. Krešimir Jurlin
Institut za međunarodne odnose, Zagreb

dr. sc. Damir Novotny
Cap Gemini Ernst & Young, T&MC, Zagreb

prof. dr. sc. Slavica Singer
Ekonomski fakultet u Osijeku; CEPOR, Zagreb

mr. sc. Velimir Šonje
Arhivalitika, Zagreb

OBRAZOVANJE ZA RAST I RAZVOJ

Voditelji:

1. *dr. sc. Gvozden Flego*
Ministarstvo znanosti i tehnologije, Zagreb

2. *Ivan Vidaković*
IBM Hrvatska, Zagreb

Članovi:

dr. sc. Branka Baranović
Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja, Zagreb

mr. sc. Sanja Crnković Pozaić
Hrvatski zavod za zapošljavanje, Zagreb

Mladen Domazet
Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja, Zagreb

dr. sc. Krešimir Jurlin
Institut za međunarodne odnose, Zagreb

Boris Kunst
Udruga radničkih sindikata Hrvatske, Zagreb

akademik Daniel Rukavina
Sveučilište u Rijeci, Rijeka

Zlatko Šešelj
Privatna klasična gimnazija, Zagreb

PРАВNA DRŽAVA SUKLADNA EU

Voditelji:

1. *mr. sc. Božo Prka*
Privredna banka Zagreb, Zagreb

2. *prof. dr. sc. Ivan Koprić*
Pravni fakultet, Zagreb

Članovi:

mr. sc. Miroslav Božić
Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva, Zagreb

dr. sc. Jadranko Crnić
Hrvatski crveni križ, Zagreb

mr. sc. Hrvoje Momčinović
sudac Ustavnoga suda u mirovini, Zagreb

dr. sc. Višnja Samardžija,
Ministarstvo za europske integracije, Zagreb

mr. sc. Ivan Šprajc
Pravni fakultet, Zagreb

Igor Tepšić
Zagrebačka banka, Zagreb

Vanjski suradnici:
prof. dr. sc. Igor Gliha
Pravni fakultet, Zagreb

prof. dr. sc. Deša Mlikotin Tomić
Ekonomski fakultet, Zagreb

prof. dr. sc. Alan Uzelac
Pravni fakultet, Zagreb

TROŠKOVNA I CJENOVNA KONKURENTNOST

Voditelji:

1. *Franjo Luković*
Zagrebačka banka, Zagreb

2. *dr. sc. Daniel Nestić*
Ekonomski institut, Zagreb

Članovi:

Jurica Božić
Institut za međunarodne odnose, Zagreb

dr. sc. Krešimir Jurlin
Institut za međunarodne odnose, Zagreb

dr. sc. Mira Lenardić
Nacionalno vijeće za konkurentnost, Zagreb

RAZVOJ INOVATIVNOSTI I TEHNOLOGIJE

Voditelji:

1. *Goran Radman*
Microsoft Adriatics, Zagreb

2. *Marinko Vrsaljko*
Savez samostalnih sindikata Hrvatske, Zagreb

Članovi:

mr. sc. Ivan Drpić
Specijalna bolnica za kardiovaskularnu kirurgiju i kardiologiju Magdalena, Krapinske Toplice

prof. dr. sc. Slavko Krajcar
Fakultet elektrotehnike i računarstva, Zagreb

prof. dr. sc. Vjera Krstelj
Fakultet strojarstva i brodogradnje; Centar za transfer tehnologije, Zagreb

dr. sc. Slavo Radošević
University College London, Center for SEE Studies, London

dr. sc. Jadranka Švarc
Ministarstvo znanosti i tehnologije, Zagreb

JAČANJE MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA

Voditelji:

1. *prof. dr. sc. Slavica Singer*
Ekonomski fakultet, Osijek, CEPOR, Zagreb

2. *prof. dr. sc. Slavko Krajcar*
Fakultet elektrotehnike i računarstva, Zagreb

Članovi:

dr. sc. Drago Čengić
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

dr. sc. Nevenka Čučković
Institut za međunarodne odnose, Zagreb

Zdenko Mičić
Ministarstvo turizma, Zagreb

Sanja Želinski - Matunec
Ministarstvo za obrt, malo i srednje poduzetništvo, Zagreb

Alan Žepec, MBA
Parting d.o.o., Zagreb

**REGIONALNI RAZVOJ I
RAZVOJ KLASTERA****Voditelji:**

1. dr. sc. Mladen Vedriš
SONDER, Zagreb

2. Krešimir Sever
Nezavisni hrvatski sindikati,
Zagreb

Članovi:

Vicencije Bijuk
Splitsko-dalmatinska zona
d.o.o., Split

mr. sc. Miroslav Božić
Ministarstvo poljoprivrede i
šumarstva Republike
Hrvatske, Zagreb

mr. sc. Miljenko Cimeša
Sapientia d.o.o., Zagreb

prof. dr. sc. Mladen Črnjar
Županijski zavod za održivi
razvoj i prostorno planiranje,
Rijeka

dr. sc. Zlatan Froehlich,
HGK - Komora Zagreb,
Zagreb

Šime Klarić
Udruga vlasnika obiteljskih
pansiona Splitsko-dal-
matinske županije, Split

dr. sc. Sanja Maleković
Institut za međunarodne
odnose, Zagreb

Marjan Novak
Međimurski poduzetnički
centar, Čakovec

mr. sc. Božo Prka
Privredna banka Zagreb,
Zagreb

prof. dr. sc. Ivo Šimunović
Ekonomski fakultet, Split

Vanjski suradnik:

dr. sc. Nenad Starc
Ekonomski institut, Zagreb

**STVARANJE POZITIVNOG
STAVA I LIDERSTVA****Voditelji:**

1. mr. Željko Čović
PLIVA, Zagreb

2. prof. dr. sc. Stipe Orešković
Škola narodnog zdravlja
Andrija Štampar, Zagreb

Članovi:

Darko Marinac
Podravka, Koprivnica

prof.dr.sc. Helena Jasna
Mencer
Sveučilište u Zagrebu,
Zagreb

Zdenko Mučnjak
Hrvatska udruga sindikata,
Zagreb

Damir Sertić
PLIVA, Zagreb

prof. dr. sc. Predrag Zarevski
Filozofski fakultet, Zagreb

Vanjski suradnik:
dr. sc. Goran Milas
Target, Zagreb

**U izradi Preporuka sudjelo-
vali su sljedeći stručnjaci
i institucije:**

dr. sc. Peter Kraljič
član Savjetodavnog vijeća
McKinsey & Company, Inc.

mr. Howard Rosen
bivši izvršni direktor Vijeća
za konkurentnost SAD-a,
konzultant sponzoriran od
USAID-a

Poštovani,

”Godišnjim izvješćem o konkurentnosti Hrvatske 2002.” u rujnu 2003. godine Nacionalno je vijeće za konkurentnost temeljito i objektivno ukazalo na dubinu problema naše konkurentnosti, na relativno zaostajanje Hrvatske za nama usporednim zemljama, kao i na nužnost modernizacije zemlje kako bi se osigurao gospodarski napredak te ubrzalo priključenje EU. Izvješće je vrlo povoljno ocijenjeno u stručnoj i široj javnosti. Ono je također stvorilo uvjerenje da je Hrvatskoj nužan program mjera koji bi djelovao kao osnova za mobilizaciju svih zainteresiranih društvenih skupina i institucija koje svoj interes nalaze u modernizaciji zemlje i njezinu gospodarskom napredovanju.

Nacionalno vijeće za konkurentnost je tijelo za dijalog četiriju strana: Vlade i javnog sektora, gospodarstva, sindikata, obrazovanja i znanosti. Takva struktura Vijeća, kao i uvjerenost da je u Hrvatskoj nužno mobilizirati te interesne strane na jačanju konkurentnosti, doveli su do stvaranja dokumenta ”55 preporuka za povećanje konkurentnosti Hrvatske”.

”55 preporuka za povećanje konkurentnosti Hrvatske” rezultat su rada sedam radnih skupina u kojima su sudjelovali naši stručnjaci iz raznih područja, vodeći gospodarstvenici i društveno angažirane osobe. U tom smislu dokument zaslužuje punu pažnju svih korisnika: Vlade, poslovnog sektora, sindikata, znanosti i obrazovanja, te šire javnosti.

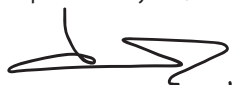
Predložene Preporuke nisu popis mjera čija se provedba predaje samo u ruke Vlade RH. One su skup prijedloga i smjerova aktivnosti koje Vijeće nudi najširoj javnosti i Vladi na razmatranje.

Preporuke predstavljaju skup prioriteta i mjera koje se mogu uvoditi prema raspoloživim sredstvima i prema jednostavnosti odnosno složenosti njihove izvodljivosti. One nisu potpuno operativno razrađene jer to u ovoj fazi i nije bio konačni cilj rada Vijeća. Mišljenje je Vijeća da bi odgađanje njihova uvođenja i njihovo zanemarivanje samo produbilo naše relativno zaostajanje i još nas više udaljilo od EU i svijeta.

Svjesni smo da znatno ograničenje za provedbu ovih Preporuka nije toliko politička volja koliko ograničeni ”administrativni kapacitet” u državnoj upravi za njihovu provedbu. Stoga je jedini način da se to ograničenje premesti uska suradnja Vlade RH sa svim interesnim grupama (poslodavcima, sindikatima, znanosti i obrazovanjem, profesionalnim udruženjima itd). U tom smislu se nadamo da će sve institucije i pojedinci koji smatraju da su ukupni ciljevi kao i pojedine mjere Preporuka upravo ono u čemu vide svoj interes naći načina da se uključe u suradnju s Vladom na njihovoj daljnjoj razradi i provedbi.

Želimo zahvaliti svim članovima Nacionalnoga vijeća za konkurentnost, članovima stručnih skupina i drugim suradnicima i institucijama koji su dali svoj doprinos izradi dokumenta i koji su pritom pokazali velik entuzijazam.

S poštovanjem,

mr. Željko Čović

Predsjednik Nacionalnoga vijeća za konkurentnost

Poštovani,

Amsterdam
 Barcelona
 Beijing
 Berlin
 Brussels
 Bucharest
 Budapest
 Buenos Aires
 Detroit
 Düsseldorf
 Frankfurt
 Hamburg
 Kiev
 Lisbon
 London
 Madrid
 Milan
 Moscow
 Munich
 New York
 Paris
 Prague
 Riga
 Rome
 San Francisco
 Santiago de Chile
 São Paulo
 Shanghai
 Stuttgart
 Tokyo
 Vienna
 Warsaw
Zagreb
 Zurich

preobrazba hrvatskoga gospodarstva predstavlja cilj pun izazova. S obzirom na trenutačnu situaciju koja je jasnim činjenicama opisana u ovom izvješću Nacionalnoga vijeća za konkurentnost, javlja se potreba za njegovom temeljnom preobrazbom u učinkovito gospodarstvo koje je okrenuto izvozu i temeljeno na znanju. Ukupni cilj važnih budućih nastojanja predstavlja podizanje kvalitete života.

U bliskoj budućnosti pokazat će se potreba za velikim promjenama, među kojima su brza i odlučna liberalizacija tržišta, optimizacija i modernizacija javne uprave, restrukturiranje i privatizacija velikih poduzeća u javnom sektoru te povećanje kvalitete u svim vidovima gospodarstva. Nakon toga doći će i do napretka u međunarodnim pogledima i u načinu razmišljanja.

Sve se to može postići potpunim obvezivanjem svih relevantnih uključenih strana počevši od Vlade i javnog sektora, poslovnog sektora, sindikata, znanosti i obrazovanja. Iznimno je važno usmjereno i zajedničkim snagama raditi na provedbi tih ciljeva.

Jedan od segmenata koji se često zanemaruje sastoji se u otvorenom informiranju o polazištu hrvatskoga gospodarstva i njegovoj konkurentnosti te postizanju transparentnosti ciljeva i napretka razvoja. Postizanje transparentnosti putem ciljanog informiranja i promidžbe ostvarenog napretka, kako u Hrvatskoj, tako i u drugim zemljama, dovest će do motivacijskih učinaka u zemlji te će povećati zanimanje za Hrvatsku u inozemstvu.

S obzirom na sve to, iznimno cijenimo inicijativu i rad Nacionalnoga vijeća za konkurentnost te s profesionalnog stajališta odano podupiremo sljedeće preporuke vezane uz njegovu politiku.

dr. sc. Roland Falb
 Roland Berger Strategy Consultants
 Managing Partner

dr. sc. Vladimir Preveden
 Roland Berger Strategy Consultants
 Managing Director

Sadržaj

UVOD	9
Nacionalno vijeće za konkurentnost i ocjena hrvatske konkurentnosti	10
Postavljanje nacionalnih strateških ciljeva	13
Ulaganja i proizvodnost	15
Od pitanja k odgovorima: od "što činiti" prema "kako činiti"	17
55 PREPORUKA ZA POVEĆANJE KONKURENTNOSTI HRVATSKE	19
I. Obrazovanje za rast i razvoj	19
II. Pravna država sukladna EU	26
III. Troškovna i cjenovna konkurentnost	33
IV. Razvoj inovativnosti i tehnologije	37
V. Jačanje malih i srednjih poduzeća	41
VI. Regionalni razvoj i razvoj klastera	45
VII. Stvaranje pozitivnog stava i liderstva	48
ZAKLJUČAK	50

UVOD

Svjetsko gospodarstvo postalo je pod utjecajem globalizacijskih procesa fleksibilno, otvoreno i integrirano. Tehnološki napredak, znanje, obrazovanje, stručno osposobljavanje, slobodno kretanje rada i kapitala i drugi čimbenici kvalitete postali su generatori rasta koji uzrokuju stalne promjene na putu razvoja i podizanja nacionalne konkurentnosti.

Prilika za priključenje razvijenima nikada u povijesti nije bila dohvatljivija. Ali, ni opasnost od propuštanja takve prilike nikada nije bila tako velika. Ne odgovoriti na povijesni izazov, znači dugoročno stagnirati ili čak nazadovati.

Shvatili su to i najrazvijeniji. Kreatori politike u EU svjesni su prednosti što je trenutačno uživa najdinamičnije svjetsko gospodarstvo - SAD. Unatoč visokoj političkoj cijeni, EU pokreće reforme tržišta rada, financijskog tržišta, mirovinskog i poreznog sustava, te niza drugih gospodarskih podsustava, stvarajući nov globalni centar gospodarskog rasta i razvoja, koji će moći odgovoriti konkurentskom izazovu Amerike i Azije.

Istodobno, Nacionalno vijeće za konkurentnost ocjenjuje da se Hrvatska nalazi pred ozbiljnim problemima. Dosadašnji rast je generiran visokom osobnom i javnom potrošnjom, te upitnom kvalitetom investicija u gospodarstvu. To se odrazilo u visokom deficitu vanjske trgovine i javnog sektora, te u rastu vanjskog i javnog duga. Hrvatska ne uspijeva razviti konkurentsko okruženje za gospodarstvo koje bi moglo ostvariti onu razinu dohotka na kojoj se zemlja navikla živjeti i trošiti.

Stoga se izazov koji stoji pred Hrvatskom više ne može svoditi na prijelaz u tržišno gospodarstvo i priključenje EU. Članstvo u Uniji i tržišno gospodarstvo samo su nužni uvjeti za postizanje konkurentnog nacionalnog gospodarstva koje će biti sposobno uklopiti se u globalno tržišno natjecanje uz postizanje maksimalno ostvarivog, stabilnog rasta životnog standarda za sve građane. Tako ulazak u EU i tržišno gospodarstvo ne treba promatrati kao ciljeve, već kao sredstva za postizanje konačnoga cilja - stvaranja konkurentnog gospodarskog sustava u kojem sudjeluju bogati i zadovoljni ljudi.

Na taj velik, povijesni izazov i teške zadatke ne može se odgovoriti ponudom lakih i brzih rješenja. Hrvatska je preskupo platila dosadašnje velike zablude. Njima je proteklih godina i desetljeća pothranjivan razarajući osjećaj da postoje laka rješenja koja leže na dohvat ruke. Sedam je velikih hrvatskih iluzija:

1. Ulazak u EU će riješiti sve naše ekonomske probleme.
2. Imamo visokoobrazovanu i kvalitetnu radnu snagu.
3. Lako ćemo smanjiti poreze i povećati prava.
4. Hrvatska je atraktivna za strana ulaganja, ali ulagači samo zbog političke situacije čekaju na granicama.
5. Može se voditi ekonomska politika bez otvorene rasprave o tečajnoj politici.
6. Radna mjesta će otvoriti država.
7. Vlada u jednom mandatu može riješiti većinu problema.

U ovom dokumentu polazi se od toga da rješenja ima, ali ona nisu laka jer zahtijevaju kompromise i odlučnost svih društvenih skupina.

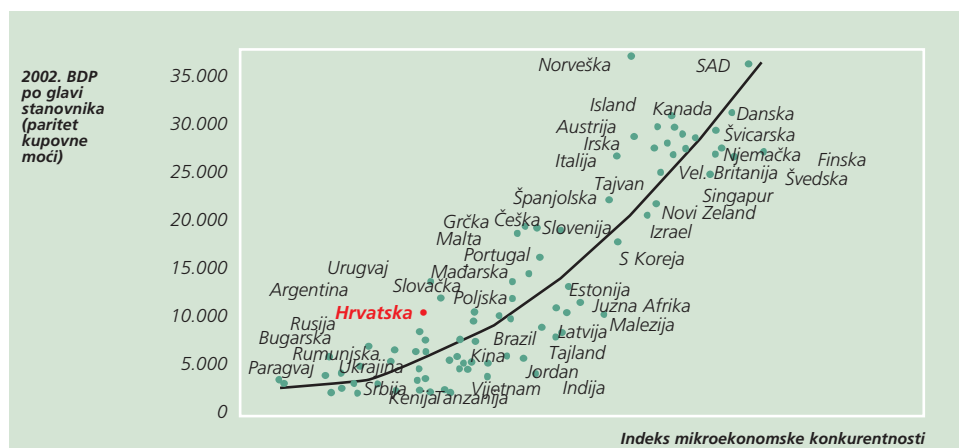
Nacionalno vijeće za konkurentnost i ocjena hrvatske konkurentnosti

Shvaćajući opasnost pogrešne dijagnoze stanja, još veću opasnost upitnih preporuka i rješenja, te uvažavajući potrebu za osmišljavanjem cjelovitog razvojnog programa, predstavnici poslovnog sektora, sindikata, Vlade, znanosti i obrazovanja utemeljili su 2002. godine Nacionalno vijeće za konkurentnost. Cilj Vijeća je promicati dijalog glavnih društvenih aktera, te analizirati razvoj društva i predlagati rješenja za njegovo unapređenje kroz prizmu konkurentnosti. Pri tom Vijeće ne zamjenjuje niti teži zamijeniti bilo koju postojeću instituciju.

Na poticaj Nacionalnoga vijeća za konkurentnost Hrvatska je 2002. godine prvi put uključena u "Izvešće o globalnoj konkurentnosti", koje od 1979. godine objavljuje Svjetski gospodarski forum. To je izvješće općenito prihvaćeno kao mjerodavna usporedba podataka o konkurentnosti i rastu gospodarstva država koje predstavljaju oko 97 % svjetskog BDP-a.

Ocjena hrvatske konkurentnosti pokazuje da je Hrvatska u 2002. godini, među 80 zemalja u svijetu, zauzela 58. mjesto prema indeksu mogućnosti rasta konkurentnosti, odnosno 52. mjesto prema indeksu mikroekonomske konkurentnosti. Zajedno s Bugarskom i Rumunjskom ostala je i u 2003. godini u skupini tranzicijskih zemalja regije. Zemlje poput Poljske, Mađarske, Estonije ili Slovenije nalaze se desno i iznad nas (vidi sliku 1):

Slika 1: Odnos između mikroekonomske konkurentnosti i BDP-a po glavi stanovnika

Izvor: Izvješće o globalnoj konkurentnosti 2003.-2004., Svjetski gospodarski forum

U rujnu 2003. Vijeće je objavilo svoje prvo godišnje izvješće, koje sadrži iscrpnu analizu jakih i slabih strana hrvatskoga gospodarstva. Premda je Hrvatska percipirana uspješnom na nekim područjima, kao što su temeljne postavke poreznoga sustava, bankarstvo, kapacitet prometne infrastrukture, raširenost informacijske tehnologije i zaštita okoliša, utvrđen je i niz slabosti:

- Usprkos činjenici da je Hrvatska bilježila rast BDP-a, on dijelom nije održiv jer je generiran pretjeranim povećanjem javne i osobne potrošnje čime je dostignut stupanj javne i vanjske zaduženosti koji se ne smije dalje bitno povećavati (vidi okvir).
- Strana i domaća privatna ulaganja u gospodarstvo bila su nedostatna i nedovoljno usmjerena u izvozni sektor.
- Izvoz je usredotočen na snažno subvencioniranu brodogradnju i turizam, koji obilježava niska dodana vrijednost. Hrvatski izvoz roba gubi tržišne udjele na tržištima EU, izravna strana ulaganja u izvozni sektor izostaju, a izvozna je struktura statična.
- Visoke cijene, plaće i ostali troškovi čine hrvatske proizvode i usluge nekonkurentnima.
- Posljedica niskih ulaganja poslovnog sektora u istraživanje i razvoj praćena niskim ulaganjima u nereformirano obrazovanje je slaba sposobnost hrvatskih poduzeća za usvajanje i razvijanje inovacija.
- Obrazovni sustav ne priprema hrvatske građane za izazove društva utemeljenog na znanju.
- Neučinkovita javna uprava i opterećujući upravni propisi te mala učinkovitost i neovisnost sudstva predstavljaju najveću zapreku razvoju poslovnog sektora.
- Konkurencija domaćih poduzeća je ograničena i konkurencija uglavnom potječe iz uvoza.
- Niska je stopa novoosnovanih ("start-up") poduzeća, a u strukturi poduzeća malen je udio poduzeća s potencijalom rasta; zbog toga se otvara i malo radnih mjesta.

GDJE JE GRANICA PREZADUŽENOSTI?

U hrvatskoj javnosti i stručnim krugovima rašireno je mišljenje o visokoj zaduženosti, no nema jedinstvene ocjene o tome gdje se u ovom trenutku nalaze granice zaduživanja za Hrvatsku. Ipak, kada je riječ o javnom (tj. Vladinom unutarnjem i vanjskom) dugu, možemo zaključiti da je brzina približavanja pragu od 60%, koliko dopušta sporazum iz Maastrichta, takva da se tempo zaduživanja mora usporiti putem smanjivanja fiskalnog deficita. Kada je riječ o ukupnom vanjskom dugu svih sektora nacionalnoga gospodarstva, nema tako jasnih formalnih međunarodnih kriterija. Teoretski, zaduživanje je moguće sve dok postoje međunarodni kreditori koji su spremni financirati vanjsku neravnotežu. Ipak, ekonomske analize pokazuju da omjer vanjskog duga i izvoza (roba i usluga) u zoni između 150% i 200% može početi negativno djelovati na gospodarski rast. Hrvatska se približila vrijednosti omjera od 150% i nije u zoni prezaduženosti, ali joj prijeti ulazak u zonu u kojoj bi rast zaduženosti dosadašnjim tempom mogao donijeti više društvenih troškova nego koristi. Točno je da postoje zaduženije zemlje koje su članice EU, no njihovi omjeri zaduženosti nisu usporedivi s našim zbog članstva u monetarnoj uniji, pristupa stabilizacijskim i razvojnim fondovima, te dublje integriranosti s međunarodnim financijskim tržištem. Stoga možemo zaključiti da se daljnji rast vanjske zaduženosti ne smije nastaviti dosadašnjim tempom.

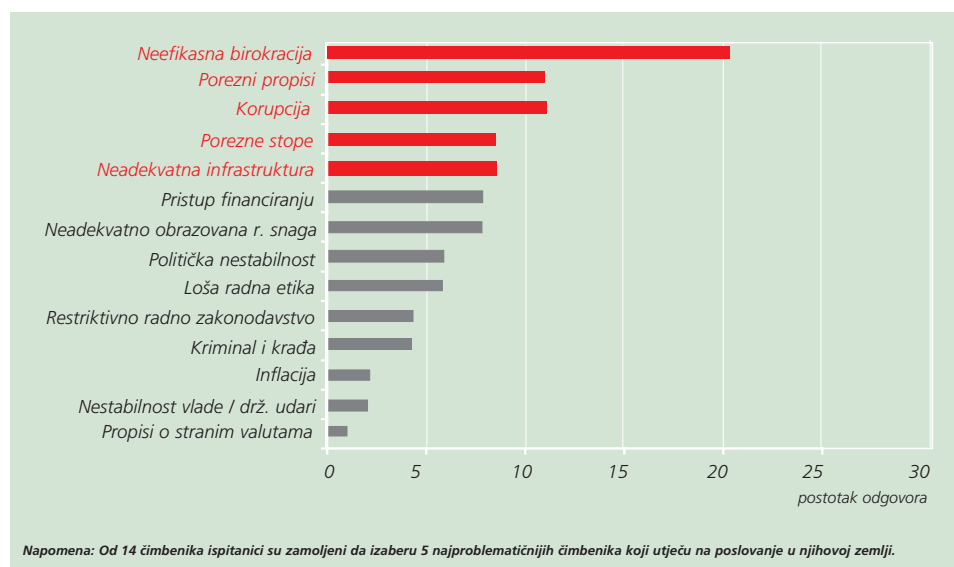
	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.*
Javni dug/ BDP u %	37,6	46,4	51,1	51,6	51,6	51,5
Vanjski dug/ izvoz u %	111,2	131,8	125,6	117,8	134,3	153,0

Izvor: Bilten HNB, izračuni; izvoz obuhvaća izvoz roba i usluga; omjeri izračunati u domaćoj valuti;
* očekivana vrijednost.

Slične zaključke nalazimo i u dokumentima drugih institucija, primjerice Country Economic Memorandum (2003) Svjetske banke.

Najnovije "Izvešće o globalnoj konkurentnosti 2003.-2004." Svjetskoga gospodarskog foruma pokazuje da se u protekloj godini hrvatska konkurentnost nije poboljšala. Naprotiv, došlo je do pogoršanja mogućnosti gospodarskog rasta i konkurentnosti na mikrorazini gospodarstva. Najproblematičniji čimbenici poslovanja u Hrvatskoj nisu se promijenili. To su: neefikasna birokracija, porezni propisi, korupcija i visina poreznih stopa (vidi sliku 2).

Slika 2: Najproblematičniji čimbenici poslovanja u Hrvatskoj

Izvor: Izvešće o globalnoj konkurentnosti 2003.-2004., Svjetski gospodarski forum

Nakon prvog godišnjeg izvješća, Vijeće je utvrdilo sedam prioriternih područja za poboljšanje hrvatske konkurentnosti te je osnovalo sedam stručnih skupina sa zadaćom razrade iscrpnih preporuka za buduću politiku. Svaka je radna skupina bila sastavljena od stručnjaka za pojedino područje, kao i od članova Vijeća. Stručne su skupine osnovane za sljedeća područja:

- **Obrazovanje za rast i razvoj**
- **Pravna država sukladna EU**
- **Troškovna i cjenovna konkurentnost**
- **Razvoj inovativnosti i tehnologije**
- **Jačanje malih i srednjih poduzeća**
- **Regionalni razvoj i razvoj klastera**
- **Stvaranje pozitivnog stava i liderstva**

Radne skupine Vijeća razradile su iscrpne preporuke u pogledu buduće politike, koje se iznose u ovom dokumentu.

Postavljanje nacionalnih strateških ciljeva

Dosadašnji nezadovoljavajući odgovor na izazove globalne konkurentnosti ostavio je prazninu u gospodarskom, političkom i intelektualnom životu Hrvatske. Ta se praznina očituje prije svega u nedostatku zajedničke percepcije strateških nacionalnih ciljeva i razumijevanja načina za njihovo postizanje. Bez definicije strateških nacionalnih ciljeva nema ni mogućnosti da se pokušamo približiti nacionalnom konsenzusu o njima.

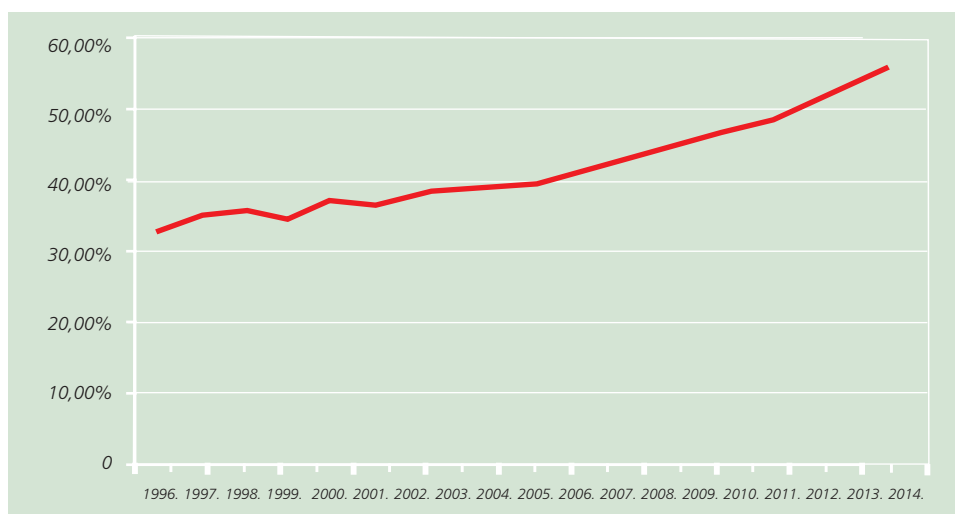
Stoga je Nacionalno vijeće za konkurentnost postavilo četiri ključna nacionalna strateška cilja:

1. Ostvarivanje održivog rasta BDP-a
2. Smanjivanje nezaposlenosti
3. Povećanje kvalitete življenja
4. Povećanje stupnja društvene uključenosti

Niti jedan od tih ciljeva nije definiran kao vrijednost za sebe. Svi su oni definirani imajući u vidu vrijednosti u okruženju s kojim se uspoređujemo i kojem težimo.

1. Strateški cilj ostvarivanja održivog rasta BDP-a: u roku od 10 godina udvostručiti BDP po glavi stanovnika koji je 2002. iznosio oko 10 000 € prema paritetu kupovne moći i tekućem tečaju. To bi trebalo omogućiti rast BDP-a Hrvatske na više od 50% prosječnog BDP-a po glavi stanovnika EU nakon 2010., odnosno dostizanje 55% - 60% prosječnog BDP-a po stanovniku u EU oko 2014. (vidi sliku 3). Da bi se taj cilj postigao, gospodarstvo mora ostvariti dugoročno održivu stopu rasta od 5% ili više na godinu.

Slika 3: Hrvatska se približava EU - dostizanje prosječnog BDP-a po glavi stanovnika u EU (procjena do 2013.)

Izvor: World Development Indicators 2003, Svjetska banka

2. Strateški cilj smanjivanja nezaposlenosti: stopa nezaposlenosti trebala bi u sljedećih 10 godina pasti s 14% (podatak prema ILO metodologiji) na održivu stopu manju od 8%. To bi trebalo biti stvarno i trajno smanjenje koje bi bilo posljedica otvaranja novih radnih mjesta.

Za postizanje tih ciljeva potrebne su promjene u obrazovnom sustavu, funkcioniranju tržišta rada, kao i duboke promjene u odnosu društva i države prema privatnom poduzetništvu. No, prije svega, potreban je rast produktivnosti brži od rasta realnih plaća, koje bi mogle rasti po prosječnoj stopi oko 3% na godinu.

Snažan gospodarski rast i smanjenje stope nezaposlenosti moguće je postići samo uz veliko povećanje kvalitete radne snage, a to znači velik porast udjela tercijarno obrazovanih ljudi u radnoj snazi - sa sadašnjih 17% na 29% u sljedećih deset godina. To je neophodno za prijelaz u vrlo otvoreno gospodarstvo u kojem bi udjel visokotehnološke proizvodnje u ukupnoj proizvodnji i izvozu trebao rasti. Dakle, krajnji cilj povećanja konkurentnosti hrvatskih proizvoda na tržištu EU trebao bi donijeti veći udjel izvezene robe i usluga u BDP-u, tj. povećanje toga omjera sa sadašnjih oko 50% na više od 65% u sljedećih 10 godina.

Makroekonomska stabilnost također je važan preduvjet za postizanje tih ciljeva. To znači očuvanje stabilnosti cijena i dostignute stabilnosti financijskog sustava, uz smanjenje fiskalnog deficita, zaustavljanje rasta duga javnog sektora i kontrolu državne potrošnje. To su ključni preduvjeti za sve oblike ulaganja, a posebno onih privatnih, na kojima počiva održiv rast.

3. Strateški cilj povećanja kvalitete života: tri ključna sastavna dijela kvalitete života - stupanj obrazovanja, zaposlenost i dohodak po glavi stanovnika, sadržani su u postizanju prvih dvaju nacionalnih strateških ciljeva. Međutim, povećanje kvalitete života najugroženijih društvenih skupina trebalo bi se postići tako da najsiriomašnjih 20% stanovnika stječe 10% svih dohodaka. Također, kvalitetu života treba postići očuvanjem kvalitete prirodnih resursa, smanjenjem stope smrtnosti sa 7 na 5 na tisuću živorođenih do 2010., te produljenjem očekivana životnog vijeka sa 74 na više od 76 godina u istom razdoblju.

4. Strateški cilj povećanja stupnja društvene uključenosti: tradicionalni pokazatelji poput stope pismenosti, dostupnosti obrazovnog sustava, pokazatelja spolne segregacije i očekivanog životnog vijeka govore o relativno visokoj društvenoj uključenosti. Za daljnje povećanje društvene uključenosti najvažniji segmenti su obrazovanje, učinkovitost države (zbog olakšane dostupnosti javnih usluga), suzbijanje korupcije i vladavina prava.

Nadalje, sadašnji stupanj nejednakosti raspodjele dohotka, nejednakog regionalnog razvoja i onečišćenja ne smije se znatno povećavati. Hrvatski razvojni model treba se temeljiti na načelu uključenosti, društvene integracije svih društvenih skupina, te na povećanju kvalitete života temeljene na europskom razvojnem modelu.

RAZRADA NACIONALNIH STRATEŠKIH CILJEVA U SLJEDEĆIH 10 GODINA

- *Udvostručeni BDP po glavi stanovnika u eurima za deset godina.*
- *Dugoročno održiva stopa rasta BDP-a viša od 5% na godinu uz dostizanje oko 55% prosječnog BDP-a po stanovniku EU za deset godina.*
- *Stopa nezaposlenosti manja od 8% nakon 2010.*
- *Rast produktivnosti iznad rasta stope realnih plaća u sljedećih deset godina.*
- *Izvoz robe i usluga veći od 65% BDP-a za deset godina.*
- *20% najsiromašnijih stanovnika stječe 10% svih dohodaka za deset godina.*
- *Smanjenje stope smrtnosti na 5 na tisuću živorođenih nakon 2010.*
- *Povećanje očekivanog životnog vijeka preko 76 godina nakon 2010.*

Ulaganja i proizvodnost

Problem konkurentnosti u osnovi se svodi na probleme veličine i kvalitete ulaganja u fizički i ljudski kapital. Samo dovoljna i kvalitetna ulaganja u fizički i ljudski kapital dovode do povećanja konkurentnosti putem rasta proizvodnosti. Zdrav rast proizvodnosti ne može se zasnivati na pasivnom gospodarskom restrukturiranju kroz smanjenje zaposlenosti. On mora počivati na istodobnom rastu zaposlenosti i proizvodnje, pri čemu rast proizvodnje mora biti brži kako bi rasla proizvodnost i konkurentnost. Samo će na taj način i najširi društveni slojevi sudjelovati u koristima od gospodarskog rasta.

Da bi se to ostvarilo, ulaganjima se moraju uvoditi nove tehnologije, usvajati nova znanja, promicati inovativnost i kvaliteta, što ujedno određuje kriterije prioriteta ulaganja. Ulaganja u ljudski kapital nužan su uvjet za uspjeh takva razvojnog modela. Da bi opstali u iznimno konkurentnom okružju i osigurali dobro plaćena radna mjesta, radnici u Hrvatskoj moraju svojim proizvodima dodati više vrijednosti nego prije. Za to su potrebne nove tehnologije, nova znanja, nove ideje, novi procesi, ukratko - nova kvaliteta.

Zaključak je jednostavan - želimo li viši životni standard, morat ćemo ga zaraditi unapređivanjem obrazovnog sustava i stručnom izobrazbom radne snage. Moramo podići stručnu sposobnost radnika kako bismo održali trenutačnu razinu plaća i realno je povećavali. U suprotnom, završit ćemo natječući se isključivo na temelju cijena, spuštajući svoje plaće i neprestano smanjujući vrijednost svoje valute. A tu se radi o utrci iz koje ne možemo izaći kao pobjednici s obzirom na to da se na globalnom tržištu pojavljuju brojni proizvođači koji svoju strategiju konkurentnosti zasnivaju na jeftinoj radnoj snazi.

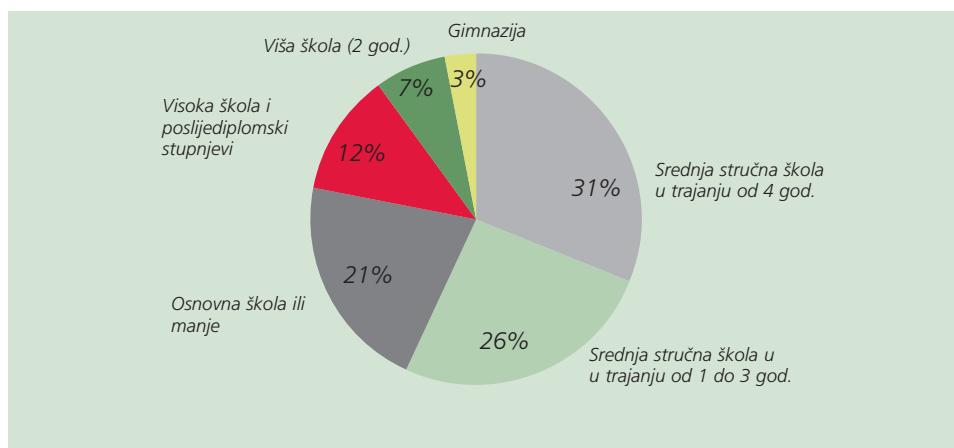
Osvajanje međunarodnih tržišta učinkovitom proizvodnjom visokokvalitetnih proizvoda je dugoročno jedini način na koji možemo prosperirati kao društvo blagostanja i socijalne pravde.

Hrvatska je kroz povijest stavljala naglasak na obrazovanje kao jedan od svojih glavnih prioriteta, no danas imamo tek nereformiran i nedovoljno financiran visokoškolski sustav koji nije pokretač rasta. Obrazovanost hrvatskih radnika uglavnom je na niskoj razini. Više nego jedan od pet hrvatskih radnika ima nižu stručnu spremu, pa i manje od toga. Velika većina hrvatskih ra-

dnika - 56,8% u 2002., završila je stručnu srednju školu bilo u trajanju od jedne do tri godine ili u trajanju od četiri godine. Preostalih 20% pohađalo je neku višu ili visoku školu (vidi sliku 4).

Slika 4: Struktura zaposlenih prema stručnoj spremi u 2002.

Izvor: Statistički godišnjak za 2003., Državni zavod za statistiku, Republika Hrvatska.

Hrvatska se stoga u području obrazovanja suočava s dva izazova: moramo podići kvalitetu obrazovnih programa i moramo povećati broj osoba koje sudjeluju u tim programima. Duboka i sveobuhvatna obrazovna reforma preduvjet je privlačenja i stvaranja tvrtki prilagođenih konkurentnom gospodarstvu za 21. stoljeće. Uspješne tvrtke diljem svijeta postižu dojmljivu proizvodnost i kvalitetu rušeći prepreke ustaljenih načina razmišljanja: ulažu u ljude i strojeve, posluju transparentno, nagrađuju i potiču stalna poboljšanja. Takve tvrtke neće doći ili se neće razviti u Hrvatskoj ukoliko ne unaprijedimo stručnu osposobljenost svih razina radne snage.

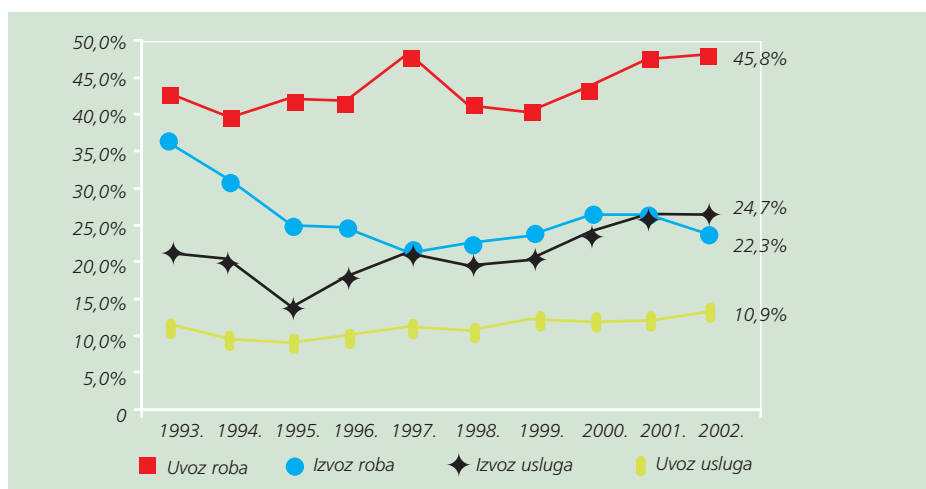
Nadalje, kao mala zemlja s ograničenim resursima, Hrvatska nije ishodište mnogobrojnih novih tehnoloških iskoraka. Dakle, pred našim je tvrtkama izazov razvoja i komercijaliziranja tehnoloških pomaka postignutih negdje drugdje. Radi bolje i brže komercijalizacije tehnologija, i gospodarstvo i Vlada moraju više izdvajati za istraživanje i razvoj, osobito u području procesne tehnologije u proizvodnji. Isto tako, moramo znatno više nastojati na širenju "najbolje tehnološke prakse" u cijelom gospodarstvu.

Mala i srednja poduzeća su potencijalni izvori stvaralačke energije koja može pridonijeti dinamici hrvatskoga gospodarstva. Upravo malo i srednje poduzetništvo obično otvara većinu radnih mjesta u bilo kojem gospodarstvu. Njegova prilagodljivost i sposobnost brzog odgovora na promjene gospodarskih prilika čini ga dragocjenim dobrom. Njegova ostvarenja trebali bismo poduprijeti uklanjanjem administrativnih prepreka ulasku i poslovanju tvrtki i daljnjim razvojem tržišta kapitala. Treba imati na umu da je konačni cilj stvaranje najdinamičnijeg i međunarodno najusmjerenijeg sektora gospodarstva.

Konačni ispit konkurentnosti neke zemlje njezina je sposobnost proizvodnje roba i usluga za kojima postoji potražnja na svjetskim tržištima. Godine 2002. izvoz roba i usluga prema BDP-u iznosio je 47%. No uvoz roba i usluga te iste

godine predstavljao je 56,7% BDP-a (vidi sliku 5). Iako je poslijeratno oživljavanje turizma donijelo povećanje izvoza usluga, Hrvatska je gubila udjel u svjetskom izvozu roba, posebice na tržištima Europske unije. To kretanje zabrinjava i treba ga zaustaviti želimo li polučiti uspjeh u podizanju životnog standarda u Hrvatskoj. Premda turizam igra važnu ulogu u našoj platnoj bilanci, rast je nemoguć bez razvoja Hrvatske kao konkurentne srednjoeuropske izvozne baze. Iako je povećanjem izvoza usluga tekući račun djelomice uravnotežen, moramo iskoristiti prvenstveno otvorenost tržišta EU kako bismo unaprijedili tehnološku strukturu naših proizvodnih i uslužnih djelatnosti.

Slika 5: Udio izvoza i uvoza roba i usluga u BDP-u Hrvatske

Izvor: Hrvatska narodna banka, www.hnb.hr, 2003.

Od pitanja k odgovorima: od "što činiti" prema "kako činiti"

Država mora zaštititi gospodarstvo od trajnijih neuravnoteženosti u državnom proračunu i u platnoj bilanci kako bi spriječila ulazak gospodarstva u zonu prezaduženosti. Nagle promjene cijena, kamatnih stopa i deviznog tečaja mogu osujetiti sve napore što ih gospodarstvo i radnici ulažu u podizanje konkurentnosti, za koju se moramo izboriti na mikroekonomskoj razini.

Istodobno, moramo se agresivno latiti provedbe promjena potrebnih za uklaпанje i članstvo Hrvatske u EU. Hrvatsko pristupanje Europskoj uniji pruža nam jednu od najvećih gospodarskih prilika u našoj povijesti. Hrvatsko gospodarstvo i radnici morat će se natjecati i imat će slobodan pristup jednom od najvećih tržišta na svijetu.

Izazovi s kojima se suočava hrvatsko gospodarstvo nalažu sveobuhvatan i suvisao razvojni program. Nacionalno vijeće za konkurentnost zalaže se za potanko osmišljavanje mjera koje će pomoći pri ostvarenju naših zajedničkih ciljeva - povećanja proizvodnje, zaposlenosti i produktivnosti - uz istodobno širenje uključenosti u društveni život i postizanje održivih poboljšanja u životnom standardu svih hrvatskih građana.

Sljedećih 55 preporuka u pogledu buduće politike iznosimo kao početne korake u tom procesu. Pred nama su golemi izazovi. Odgovor na te izazove zahtijeva požrtvovnost i mnogo truda. No, cijenu zanemarivanja izazova plaćat će budući naraštaji hrvatskih građana. Razvoj sveobuhvatnog i suvislog razvojnog programa, utemeljenog na pojačanim ulaganjima u gospodarstvo i radnu snagu, omogućit će svima da uživaju u rastućem i održivom životnom standardu u Hrvatskoj.

55 PREPORUKA ZA POVEĆANJE KONKURENTNOSTI HRVATSKE

I. Obrazovanje za rast i razvoj

”Modernizacija obrazovnog sustava u Hrvatskoj zahtijeva promjene onoga što se podučava (nastavni plan i program), kako se podučava (pedagogija) i odgovornosti onih koji pružaju uslugu, i to u smislu odgovornosti za rezultate.”

(World Bank, Croatia: Country Economic Memorandum, sv. II., srpanj 2003., str. 155.)

Svaka ”nacionalna ekonomija” i njezin konkurentski položaj ovise prvenstveno o kvaliteti raspoloživih ljudskih resursa. Korištenje tih resursa i ulaganje u njihovu kvalitetu glavni su čimbenici razvoja. Obrazovanje povećava konkurentnost gospodarstva osiguranjem potrebne kvalitete ljudskih resursa. Upravo obrazovanje omogućuje stjecanje znanja, vještina, stavova i vrijednosti koji su pojedincu potrebni za ostvarivanje radnih i društvenih uloga.

Porast udjela visokoobrazovanih u radnoj snazi i odgovarajuće promjene u obrazovnom sustavu preduvjeti su ostvarivanja hrvatskih strateških ciljeva.

Odgovarajuća obrazovanost stanovništva nužan je, ali ne i dovoljan uvjet konkurentnosti. Načini mobilizacije i korištenja znanja u ukupnom društvenom razvoju dodatno pridonose rastu konkurentnosti. Riječ je i o mnoštvu osobina sustava obrazovanja, od najjednostavnije strukturne usklađenosti obrazovnih profila i potreba zapošljavanja, preko sustava dopunskog obrazovanja, sve do kvalitete obrazovanja (u užem smislu). Ta kvaliteta nije samo pitanje formalnog znanja, već i razvoja sposobnosti učenja i aktivnog stava prema osobnom kreativnom i produktivnom doprinosu u životnom okruženju, a to se uči od najranije dobi.

Obrazovanje će najbolje pridonositi razvoju hrvatskoga gospodarstva utemeljenog na znanju ako ga okruženje prepoznaje kao snažnu proizvodnu snagu. Pojedinci trebaju u njemu prepoznati vrijednost koja im omogućuje poboljšanje materijalnog položaja i kvalitete života. Zato se obrazovna strategija i svaka politika moraju razvijati na koncepcijama cjeloživotnog učenja i društva koje uči.

NAJSKUPLJE JE NE ČINITI NIŠTA!

Konkurentnost se gradi na primjeni sposobnosti, vještina i kreativnosti pojedinaca u novim uvjetima. Na putu povećanju konkurentnosti primjenom znanja i sposobnosti u Hrvatskoj trenutačno stoje tri zapreke:

- (a) premalo javno izdvajanje za obrazovanje (samo 4% udjela u BDP-u),
- (b) niska kvalifikacijska struktura zaposlenih u odnosu na europsko okruženje (samo 7,1% zaposlenih ima više obrazovanje, a 12,3% visoko i poslijediplomsko) i
- (c) nedostatak procjene gospodarstvu potrebnih znanja i vještina u sljedećih nekoliko godina te njihovih dugoročnih razvojnih trendova.

Da bi obrazovanje moglo povećavati konkurentnost Hrvatske, potrebne su kratkoročne, srednjoročne i dugoročne promjene. Neke od njih zahtijevat će dodatna izdvajanja, dok se neke već provode i potrebno ih je samo sustavno povezati i ubrzati. Mjere je potrebno selektirati s aspekta izravnog doprinosa trajnom gospodarskom rastu. U primjenu svih preporuka treba krenuti odmah, jer je iz perspektive hrvatske konkurentnosti u globalnim okvirima najskuplje ne činiti ništa.

Stoga se kao glavni ciljevi doprinosa obrazovanja povećanju konkurentnosti postavljaju:

1. Poboljšanje obrazovne strukture radno sposobnog stanovništva, prvenstveno porast udjela visokoobrazovanih u radnoj snazi.
2. Trajno osuvremenjivanje sadržaja i metoda obrazovanja na svim razinama obrazovnog sustava te usmjerenost na razvijanje temeljnih kompetencija.
3. Uspostava sustava vrednovanja i samovrednovanja kvalitete procesa i rezultata obrazovnog sustava.
4. Povećanje ulaganja gospodarstva i države u obrazovanje.
5. Što veće uključivanje djece u predškolski odgoj.

Preporuka 1:

Povećati uključenost odraslih u programe dodatnog obrazovanja

1

Kako je odgovarajuće osposobljena radna snaga pretpostavka uspjeha u suvremenom gospodarstvu, obrazovanje i usavršavanje zaposlenih najučinkovitiji je način povećanja konkurentnosti postojeće radne snage. Dodatnim obrazovanjem radno sposobnog stanovništva poboljšavaju se mogućnosti zapošljavanja i pokretljivost pojedinaca na tržištu radne snage.

Potrebno je organizirati nove oblike cjeloživotnog učenja i prekvalifikacije za deficitarna znanja i vještine. Od obrazovnih ustanova očekuje se da ponude i ubrzane programe, mješavinu redovnog studija i studija uz rad, fleksibilnije načine obrazovanja (učenje na daljinu), više mjesta za obrazovanje odraslih, kao i da pokažu veću fleksibilnost prema zahtjevima tržišta rada.

Pojedince treba financijski potaknuti poreznim olakšicama i kreditima na uključivanje u programe dodatnog obrazovanja. Programe obrazovanja odraslih koji su od općeg nacionalnog interesa (osnovno obrazovanje, stjecan-

je prve kvalifikacije i prekvalifikacije za deficitarna zanimanja) treba u cijelosti financirati država, dok ostale programe trebaju financirati u trećinama država, lokalna samouprava i sami polaznici.

2 **Preporuka 2:** **Obavljati procjenu znanja i vještina potrebnih na budućem tržištu rada**

Raspoloživost radne snage s primjerenim znanjima i vještinama snažno djeluje na privlačenje stranih i domaćih ulaganja u visokoproduktivne proizvodne grane. Poželjno je razviti sustav procjene potrebnih znanja i vještina sada i u budućnosti (iskustva EU pokazuju da je najbolje rješenje osnivanje trajnih stručnih skupina) koji će ustanoviti kratkoročne, srednjoročne i dugoročne potrebe za znanjima i vještinama u ključnim gospodarskim područjima.

Treba prije svega definirati sustav prikupljanja informacija o sadašnjim i budućim potrebama tržišta rada (već pokrenuto u sklopu programa CARDS), potom razviti odgovarajuće obrazovne programe sukladno analizama prikupljenih informacija. Dugoročno, te će mjere ovisiti o razvoju fleksibilnijih modela obrazovanja nego što su postojeći.

3 **Preporuka 3:** **Prilagoditi obrazovne programe razvoju znanja i vještina potrebnih u budućnosti**

Sve brži ritam tehnološkog razvoja - koji se vidi, primjerice, u pomaku u potraživanju obrazovnog minimuma od osnovne pismenosti ka kompjuterskoj pismenosti - povećava i problem usklađivanja tehnoloških potreba i obrazovanja, koji se ne može zadovoljavajuće riješiti samo rješavanjem duljine trajanja osnovnog odnosno srednjeg i visokog obrazovanja. Naime, danas mnoga znanja zastarijevaju čak i prije no što se počnu primjenjivati.

Prosvjetna je djelatnost u Hrvatskoj još uvijek usredotočena na područje osnovnog i srednjeg obrazovanja, s naglaskom na zastarjelim metodama i tehnikama podučavanja uskim bazičnim znanjima. Kao zadaću obrazovnog sustava treba postaviti osiguravanje što boljih temelja trajnog unapređenja znanja kroz koncept cjeloživotnog učenja. Stoga je potrebno prilagoditi kurikulum i strukturu obaveznog i srednjeg obrazovanja razvoju temeljnih kompetencija, odnosno multifunkcionalnih znanja s visokom transfernom vrijednošću i kompetencija potrebnih na tržištu rada.

Europska komisija u svojim dokumentima preporučuje temeljne kompetencije iz sljedećih područja kao zajedničke ciljeve sustava obaveznog obrazovanja i stručnog usavršavanja u ekonomiji utemeljenoj na znanju: funkcionalna pismenost, numerička pismenost, ICT (informacijsko-komunikacijske) kompetencije, strani jezici, poduzetništvo, matematika i prirodne znanosti, međuljudske i socijalne kompetencije, učiti kako učiti, opća kultura (prepoznavanje i korištenje njezinih dostignuća).

Najbrže promjene u obaveznom obrazovanju moguće je postići smanjenjem opterećenosti učenika (i nastavnika) te premještanjem težišta s faktografskog znanja na znanja veće transferne vrijednosti (temeljne kompetencije i konkurentna znanja i vještine). Sadašnja sadržajna i organizacijska struktura obaveznog obrazovanja neprimjerena je za trajno razvijanje odgojno-obrazovnih ciljeva koji su definirani kao temelj razvoja ekonomije znanja. Stoga valja izraditi zadovoljavajući model kurikuluma za obavezno obrazovanje kao okvir za osuvremenjivanje i podizanje njegove kvalitete. Cilj tih promjena nije stvoriti jedinstven "tvrdi" školski sustav, već omogućiti stvaranje sustava koji se može unapređivati. Naš sustav je i strukturno nekompatibilan sa sustavima obaveznog obrazovanja u razvijenim zemljama, što otežava harmonizaciju kvalifikacija hrvatskoga srednjeg obrazovanja (naročito strukovnog obrazovanja, koje pohađa oko 73% hrvatskih srednjoškolaca).

Za mobilnost radne snage potrebno je spriječiti preranu specijalizaciju u srednjem obrazovanju kao i prerano napuštanje obrazovnog sustava bez zadovoljavajućih kompetencija. Krajnji je cilj restrukturiranje srednjoškolskih obrazovnih sadržaja tako da se usklade s promjenama u obaveznom i visokom obrazovanju, ponajprije s ciljem pojednostavljenja nastavka školovanja iz različitih srednjoškolskih smjerova. Potrebno je pružiti podršku programima osuvremenjivanja obrazovnog sustava i usklađivanja kvalifikacija sa zemljama EU.

Treba intenzivno razvijati sustav obrazovanja nadarenih. Razvoj obogaćenih programa za nadarene u redovnim razredima pridonosi stvaranju ozračja izvrsnosti što poticajno djeluje na svu, a ne samo na nadarenu djecu.

Preporuka 4:

Povećati vertikalnu i horizontalnu prohodnost poslijeobaveznog obrazovnog sustava

4

U zemljama Europske unije oko 50% mlade generacije koja završava sekundarno obrazovanje upisuje različite oblike tercijarnog (sveučilišnog i nesveučilišnog) obrazovanja. U Hrvatskoj je njihov broj znatno manji: prema pokazateljima Svjetske banke, 2001. godine 27,3% stanovništva u dobi od 19-24 godine. Budući da kvaliteta poslijeobaveznog obrazovanja ovisi o kvaliteti obaveznog, ključna su pitanja u strukturiranju obaveznog obrazovanja vrijeme i način diverzifikacije sustava, usmjeravanja učenika u obrazovne smjerove i osiguravanje prohodnosti među smjerovima (horizontalna prohodnost). Rasterećenjem srednjoškolskih nastavnih planova i programa te osuvremenjivanjem strukovnih programa kratkoročno će se popraviti vertikalna prohodnost sekundarnog obrazovanja. Potrebne su strukturne promjene u obaveznom obrazovanju koje će omogućiti održivo povećanje prohodnosti i fleksibilnost cijeloga srednjeg obrazovanja u odnosu na potrebe tržišta rada. Potrebno je omogućiti uključivanje u visokoškolske programe iz što većeg broja srednjoškolskih.

Kako bi se povećao udjel visokoobrazovanih u radnoj snazi, potrebno je također povećavati prohodnost programa visokog obrazovanja. Prema

posljednjim podacima, broj diplomiranih studenata u odnosu na broj upisanih studenata prve godine iznosi oko 40%, što je vrlo mala uspješnost studiranja. Preporučuje se najkasnije do 2005. godine prihvatiti Bolonjski proces, koji novom shemom studiranja (3+2+3) skraćuje vrijeme studiranja jer prvi, trogodišnji, krug treba završiti zaposlivom kvalifikacijom.

5

Preporuka 5: Unaprijediti visoko obrazovanje

U Hrvatskoj je uspješnost studiranja i dalje mala, što je skupo i za državu i za gospodarstvo. Visoko obrazovanje u Hrvatskoj je neučinkovito (studira se gotovo dvostruko dulje nego što je planirano i zabrinjavajuće malo studenata diplomira), preskupo (u odnosu na postignute rezultate), zastarjelo (konceptijski, u opremi, u prosječnoj dobi nastavnika) i premaloga kapaciteta da bi moglo bitno mijenjati kvalifikacijsku strukturu stanovništva. Želi li Hrvatska ispuniti svoj cilj razvoja prema društvu znanja, mora poduzeti bitne promjene u znanosti i visokom obrazovanju.

Uvođenje Bolonjskog procesa treba iskoristiti za uvođenje bitnih promjena u hrvatski sustav znanosti i visokog obrazovanja. Promjene u sustavu visokog obrazovanja u Hrvatskoj trebale bi biti usmjerene na: poboljšanje kvalifikacijske strukture hrvatskoga stanovništva; tu je i bitan doprinos sveučilišta, veleučilišta i visokih škola u proizvođenju novih vrijednosti, napose u sredinama u kojima djeluju; sadržajno i formalno uključivanje znanosti i visokog obrazovanja Hrvatske u europske trendove, u ERA (European Research Area - Europski znanstveni prostor) i EHEA (European Higher Education Area - Europski prostor visokog obrazovanja). Sveučilišta treba potaknuti na razvijanje kurikuluma sukladno razvitku svjetske znanosti, a sveučilišne nastavnike na odgovornost za kvalitetu i učinkovitost studijskih programa i njihova izvođenja.

Potrebno je povećavati fleksibilnost programa visokog obrazovanja kroz širi spektar studijskih programa i izbornih predmeta, studija uz rad, učenja na daljinu, učenja putem računala te osigurati da sadržaji takvih programa zadovoljavaju stvarne potrebe tržišta rada. U skladu sa svjetskim kretanjima i potrebama za širokim spektrom znanja i vještina poželjno je uvoditi interdisciplinarne studijske programe. Primijenjeni praktični rad bi trebao postati standardan dio visokog obrazovanja i time omogućiti lakši prijelaz iz studentskih klupa na tržište rada.

Kako bi visoka učilišta išla u korak s onima s kojima se natječu u globalnoj utakmici, potrebno je osuvremenjivati opremu, i znanstvenoistraživačku i nastavnu.

Potrebno je također kadrovski obnavljati visoka učilišta: novi ljudi unose u sustav nove ideje i nove energije i logički se zaokružuje sustav znanstvenih novaka. Na razini visokog školstva potrebno je poticati specijalizaciju i doškolovanje mladih nastavnika i istraživača u inozemstvu te pozivati inozemne predavače na hrvatska sveučilišta.

Preporuka 6:

Povećati broj studenata prirodnih i tehničkih znanosti

6

Prijavljene godišnje potrebe za visokoobrazovanim osobama gotovo su 50% veće od broja nezaposlenih te razine obrazovanja, što upućuje na stalan manjak pojedinih profila stručnjaka. U Hrvatskoj se udjel diplomiranih studenata prirodnih i tehničkih znanosti u ukupnom broju diplomanata smanjuje, a to je upravo suprotno potrebama globalnog tržišta. Stoga je kratkoročni prioritet povećavati upisne kvote studija tih područja. Zbog sve veće potrebe za vještinama iz IT i e-businessa preporučuje se uključivanje tih sadržaja u sve obrazovne smjerove.

Dugoročno, povećavanje kvota za studiranje prirodnih znanosti povezano je s izmjenama u ustroju visokoškolskih obrazovnih programa, što bi trebalo omogućiti promjenu smjera studija kako bi se broj studenata trajno usklađivao s potrebama tržišta rada. Financiranje zadovoljavanja kratkoročnih potreba poželjno je rješavati stipendijama iz gospodarstva.

Preporuka 7:

Osuvremeniti obrazovanje nastavnika ("poučiti učitelje")

7

Da bi se promjene u obrazovnom sustavu uspješno provele i omogućilo poučavanje potrebnih znanja i vještina, nužno je osposobiti i u obrazovnom sustavu zadržati kvalitetan nastavnički kadar. Trenutačno u Hrvatskoj nema dovoljno mogućnosti za praktično obrazovanje nastavnika, a i obrazovni su programi zastarjeli. Sveučilišni nastavnički studiji ne odražavaju obrazovne potrebe gospodarstva i ne sadrže mehanizme potrebne za brz odgovor na promjene tih potreba. Uz to su primanja i društveni ugled nastavnika vrlo niski, a nemaju ni jasno definirane ciljeve napredovanja u poslu. Također je potrebno osigurati vrijeme i financijsku potporu za stručno usavršavanje i dodatno obrazovanje nastavničkog kadra u srednjem i osnovnom obrazovanju. Naposljetku, potrebno je također restrukturirati profesiju i time omogućiti napredovanje na osnovi usavršavanja, praćeno porastom primanja.

Potrebno je promijeniti kurikulum nastavničkih studija kako bi se omogućilo usvajanje modernih vještina predavanja, osposobljavanje u praksi te prijelaz s drugih studija na nastavnički. I na visokim učilištima važno je da nastavnici budu osposobljeni za podučavanje temeljnim kompetencijama i znanjima koja zahtijeva suvremeno gospodarstvo.

Razvojni su ciljevi predškolskog odgoja vrlo zahtjevni pa ih mogu ostvarivati samo za to osposobljeni stručnjaci. U Europi prevladava trogodišnji dodiplomski studij odgojitelja pa bi i u nas trebalo težiti takvom rješenju. Nadalje, valja poboljšavati sustav trajnog usavršavanja odgojitelja i drugih stručnih suradnika, kao i sustav praćenja i vrednovanja kao kriterija napredovanja u struci, te potvrđivanja licence za obavljanje zvanja.

8 Preporuka 8: Provesti eksternu i međunarodnu evaluaciju, te povećati ulogu društva

Nacionalni sustav eksterne evaluacije i certifikacije omogućio bi i usporedbu kvalitete pojedinih srednjih škola u cijeloj zemlji. Projekt PISA omogućit će evaluaciju obaveznog obrazovanja na međunarodnoj razini. Nadalje, poželjno je razviti sustave vrednovanja i samovrednovanja kvalitete obrazovnih procesa kako bi se što prije ispravili nedostaci i ublažile štetne posljedice za učenike.

Preporučuje se podrška uvođenju nacionalnog sustava certifikacije na temelju eksterne evaluacije na razini srednjoškolskog obrazovanja te nacionalnog sustava certifikacije za obrtnička zanimanja. U konačnici, sadržajna i strukturna reforma srednjoškolskog obrazovanja treba omogućiti i odraslima pohađanje dijelova srednjoškolskih programa (pogotovo strukovnih) kako bi stekli nacionalne certifikate (dakle i višu kvalifikaciju) ili osuvremenili znanje.

Država, kao osnivač javnih sveučilišta i veleučilišta, stimulativnim (financijskim) mjerama treba nagrađivati najučinkovitije, to jest, destimulirati najlošije visokoškolske ustanove. Na sveučilištima je potrebno potaknuti osnivanje ureda za kontrolu kvalitete obrazovnih procesa i sadržaja. Jednako je tako važno uspoređivati dostignuća studenata hrvatskih visokih učilišta s europskima u ključnim područjima kroz hrvatski ured ENQA (European Network of Quality Assurance).

Obrazovanje je opći interes, stoga obrazovni sustav ima odgovornost prema društvu za kvalitetu usluga koje pruža. Potrebno je razviti lokalna i regionalna udruženja poslodavaca, obrazovnih stručnjaka i roditelja, koja bi mogla preporučiti razvojne strategije obrazovnih programa na regionalnoj razini, kao i osigurati potrebna financijska sredstva. U sklopu strukturnih promjena u strukovnom srednjoškolskom obrazovanju potrebno je razviti sustave suradnje s gospodarstvenicima na programima certifikacije u strukovnom obrazovanju. Preporuča se razvoj programa koji će poticati zapošljavanje te poticanje gospodarstvenih subjekata da se uključe u informativne dane o tržištu rada i mogućim zaposlenjima (career days) u osnovnim i srednjim školama na lokalnoj razini.

9 Preporuka 9: Povećati ulogu privatnog sektora u obrazovanju

Potrebno je promicati ulogu privatnog sektora u ponudi obrazovnih usluga, uz međunarodne indikatore kontrole kvalitete. Tvrtke se trebaju udružiti i razviti zajedničke programe obrazovanja zaposlenika u menadžerskim i poslovnim vještinama. Gospodarstvu je potreban i razvoj privatnih stručnih škola koje nude strukovno obrazovanje za niže razine upravljanja procesima i proizvodne djelatnosti.

Potrebno je povećati izravna ulaganja gospodarstva u obrazovanje tako da se približe razinama u zemljama tržišnoga gospodarstva. U tu svrhu potrebno je

uvesti i mjerenja izravnih ulaganja gospodarstva. Poticanjem donacija iz gospodarstva može se pomoći ostvarenju cilja da do 2006. godine na svakih pet učenika u srednjem obrazovanju dođe jedno računalo. U sklopu programa otkrivanja i potpore darovitih potrebno je razviti sustav kojim bi poslodavci mogli stipendirati darovite učenike te tako osigurati najkvalitetnije kadrove za vlastiti razvoj i umanjili odljev mozgova.

Preporuka 10: **Povećati državna ulaganja u obrazovanje**

10

Dosadašnja su javna izdvajanja za obrazovanje u Hrvatskoj oko 4,0% udjela u BDP-u, dok je prosjek za zemlje OECD-a 5,0% udjela u BDP-u. Izdvajanja za visoko obrazovanje i znanost u Hrvatskoj su među najnižima u Europi. Uz takva se izdvajanja ne može očekivati povećanje učinkovitosti visokog obrazovanja. Nužno je, dakle, uz postupno osuvremenjivanje sadržaja i strukture obrazovnog sustava osigurati i primjerena izdvajanja iz proračuna. S obzirom na važnost obrazovanja za konkurentnost Hrvatske, predlaže se postupna preraspodjela sredstava izravne državne pomoći poduzećima u izdvajanja za obrazovanje. Takvom preraspodjelom moguće je povećati državna izdvajanja za obrazovanje kako bi se dovela na razinu razvijenih zemalja bez povećanja poreznog opterećenja stanovništva.

Preporuka 11: **Uključiti što više djece u predškolski odgoj**

11

Vrlo kvalitetni predškolski odgojni programi daju djeci temelje za cjeloživotno učenje i smanjuju ukupni trošak obrazovanja pojedinca. U današnjim okvirima, djeca koja kasnije ulaze u obrazovni proces ne mogu sustići one koji su se počeli ranije obrazovati. Kada je dostupan svima, predškolski odgoj također potiče jačanje socijalne jednakosti. Preporučuje se stvaranje prostornih, kadrovskih i materijalnih uvjeta za uključivanje sve djece u program pripreme za školu (tzv. mala škola) godinu dana prije polaska u školu ili prihvat što više djece, osobito one starije od tri godine, u programe predškolskog odgoja i obrazovanja. Također treba pratiti kvalitetu predškolskih programa.

II. Pravna država sukladna EU

Učinkovita, pravna, demokratska i socijalna država predstavlja povoljno okruženje za poduzetništvo i tržišnu valorizaciju poduzetničkih postignuća. Ona omogućuje zaštitu prava vlasništva, konkurenciju i slobodu kretanja znanja, rada, kapitala, roba i usluga. Stoga je potrebno oblikovati državu dovoljnog institucionalnog kapaciteta za rješavanje javnih problema, koja je usmjerena k ostvarivanju načela vladavine prava, veličinom primjerena zadacima koji se postavljaju pred zemlju, te usklađena sa standardima koji se postavljaju u Europskoj uniji. Takvo dublje preoblikovanje države treba provesti prema načelima doktrine novog javnog menadžmenta, koja posebno naglašava potrebu za jeftinim, učinkovitim i kvalitetnim javnim uslugama za građane i poduzetnike. Za to je važno ispuniti pretpostavke tehnološkoga

opremanja i modernizacije javne uprave, čime će se omogućiti povećanje kvalitete javnih usluga i smanjenje korupcije.

U Hrvatskoj su ključna tri područja problema pravne države u kojima treba provesti promjene:

- (a) područje zakonodavstva, u kojem je potrebno hrvatski pravni sustav uskladiti s europskim pravnim standardima te pritom ukloniti glavne zakonodavne zapreke konkurentnosti privatnog sektora,
- (b) područje pravosuđa, u kojem je potrebno osigurati racionalnu organizaciju te učinkovito, nepristrano i etično djelovanje sudstva i
- (c) područje javne uprave, u kojem je potrebno reformirati državnu upravu, racionalizirati sustav lokalne samouprave, modernizirati javnu službu te razviti profesionalizam i osigurati dobre standarde zakonodavne tehnologije - planiranje, pripremu, donošenje i izvršavanje pravnih normi.

Hrvatska je razmjerno daleko odmakla u prilagođavanju zakonodavstva, no ostaje još prilično posla. Osim toga, već sada treba početi stvarati uvjete za učinkovitu provedbu tih propisa, za usklađeno vođenje kvalitetnih javnih politika, te za brzu i učinkovitu sudsku zaštitu prava građana i poduzetnika. Zbog toga su, uz zakonodavne prilagodbe, posebno važne prilagodbe u javnoj upravi kao i reforma pravosuđa.

Uspostava pravne države sukladne standardima EU mora počivati na sustavnom pristupu i na sljedećim načelima:

1. Etičnost, nepristranost i nekorumpiranost
2. Obrazovanost i stručnost
3. Efikasnost i kvaliteta
4. Informatizacija i koordinacija
5. Privatizacija, ekonomičnost i novi javni menadžment
6. Supsidijarnost i decentralizacija
7. Odgovornost

Prihvatanjem tih načela stvaraju se pretpostavke i za sustavno suzbijanje korupcije.

12 Preporuka 12: Unaprijediti slobodno tržišno natjecanje

Potrebno je jasno oblikovati, normativno regulirati i dosljedno provoditi politiku slobodnog tržišnog natjecanja te provoditi doktrinu strogog poštivanja jednakih pravila tržišnog natjecanja za sve, bez obzira na tržišne udjele i tržišne položaje.

Treba uklanjati javnopravne zapreke konkurenciji koje nastaju propisima, općim aktima i drugim oblicima regulacije javnopravnih tijela, a posebno se treba odupirati protekcionizmu, koji najčešće nastaje zbog pojačanog lobiranja za posebne pogodnosti na tržištu.

Treba poboljšati kvalitetu i obrazovanje zaposlenih, provesti sustavnu pravnu regulaciju, povećati proračun, financijsku i svaku drugu nezavisnost regulacijskih institucija - Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja, Vijeća za telekomunikacije i Vijeća za energetiku.¹ Potrebno je razviti načine njihove međusobne suradnje i koordinacije radi uspostave jednakih pravnih standarda u različitim djelokruzima. Nužno je u njihovu radu poticati uključivanje i ulogu nezavisnih stručnjaka kao savjetnika.

Treba decentralizirati djelovanje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja putem otvaranja barem tri područna ureda izvan Zagreba (Split, Rijeka, Osijek), koji će obavljati stručne, analitičke i promotivne poslove zaštite tržišnog natjecanja.

Potrebno je poboljšati informiranje o načelima, svrsi i pravilima tržišnog natjecanja, te u tu svrhu oblikovati sustavni i trajni program promocije. Važno je započeti i sa stručnom obradom prakse primjene prava tržišnog natjecanja putem provedbe posebnog projekta istraživanja.

Preporuka 13:

Povećati transparentnost poslovanja javnih poduzeća i privatizirati neke javne usluge

Uvesti tržišne elemente konkurentnosti u sektor javnih poduzeća, uključujući i veća komunalna poduzeća. Nužno je utvrditi sve dijelove javnog sektora i javne uprave koje je moguće privatizirati, te osmisliti realan plan njihove privatizacije.

Treba osnovati tijelo za regulaciju komunalnih javnih usluga, koje će popuniti regulacijsku prazninu nastalu nenadležnošću Agencije za zaštitu tržišnoga natjecanja za ta pitanja. Tijelo za regulaciju komunalnih javnih usluga mora spriječiti samovolju lokalnih vlasti i smanjiti velike regionalne razlike u standardima obavljanja javnih usluga, te voditi nacionalnu politiku osiguranja konkurentnosti u području obavljanja komunalnih javnih usluga.

Preporuka 14:

Osuvremeniti zakone i regulaciju postupaka javne nabave

Hitno je potrebno novelirati zakone o javnoj nabavi i pripremiti potpuno novu regulaciju postupaka javne nabave. Nužno je točno odrediti razloge nesposobnosti ponuditelja, utvrditi zakonske rokove postupka za svaku vrstu javne nabave (načela efikasnosti i ekspeditivnosti) i sankcije za njihovo preoračenje, dosljedno provesti načelo nekomunikativnosti u evaluaciji ponuda, razriješiti proturječnosti u zakonskim tekstovima i preciznije regulirati sredstva pravne zaštite (prigovor, žalba, tužba). Nova regulacija trebala bi osigurati širi zakonski obuhvat javne nabave i osigurati jednak pravni položaj svih poduzetnika, osigurati transparentnost (objavljivanje odluka, prekršitelja i sl.) te povećati pravnu sigurnost.

Preporučuje se razvijanje alternativnih načina rješavanja sporova proizašlih iz postupaka javne nabave.

¹ Hrvatska narodna banka regulira tržišno natjecanje na bankovnom tržištu, no ta je institucija financijski i institucionalno nezavisna od Vlade i nije korisnik proračuna, pa se na nju odnosi samo preporuka za kadrovsko jačanje i stručno obrazovanje.

Brzu i predvidivu sudsku zaštitu valja osigurati osnivanjem zasebnog sudskog odjela za upravne sporove iz postupaka javne nabave u sklopu Upravnoga suda Hrvatske.

Potrebno je jačati obaviještenost o zakonskom uređenju i primjeni propisa o javnoj nabavi te osigurati dovoljnu zastupljenost stručnih i nepristranih osoba u vođenju postupaka javne nabave unutar tijela koja te postupke vode.

15 **Preporuka 15:** **Smanjiti broj posebnih vlasničkopravnih uređenja**

Potrebno je smanjiti broj slučajeva u kojima se posebnim propisima uspostavljaju posebna pravna uređenja za pojedine objekte, stvari ili subjekte.

Time bi se uklonila ograničenja u pogledu korištenja zemljišta, šuma i drugih dobara, mogućnosti stjecanja vlasništva tih dobara, dobivanja koncesija za istraživanje i iskorištavanje ruda itd.

16 **Preporuka 16:** **Uspostaviti pouzdane zemljišnoknjižne evidencije, te unaprijediti rad na području zemljišnih knjiga, autorskog prava i srodnih prava te industrijskog vlasništva**

Treba žurno utvrditi istinito i točno stanje vlasništva u zemljišnim knjigama, te u cijelosti, bez daljnjih odgoda, provesti postojeće propise o zemljišnim knjigama kako bi stanje u njima bilo potpuno i pouzdano. Potrebno je dovršiti proces informatizacije kako bi se svi elementi zemljišnih knjiga, uključujući vlasničke terete, učinili dostupnim svim građanima i pravnim osobama. Potrebno je educirati upravne službenike koji rade na području zemljišnih knjiga.

Potrebna je i edukacija i specijalizacija službenika i sudaca u području autorskog prava i industrijskog vlasništva. Na taj način omogućila bi se brža i kvalitetnija provedba postupaka za priznavanje industrijskog vlasništva te učinkovitija zaštita prava intelektualnog vlasništva putem carinske službe, inspekcije i policije.

Potrebno je promicati važnost intelektualnog vlasništva tako da se kao obvezan uvede nastavni predmet o industrijskom vlasništvu na tehnička, umjetnička, pravna i ekonomska visoka učilišta.

17 **Preporuka 17:** **Reorganizirati pravosudna tijela i službe**

Potrebno je prilagoditi broj sudbenih tijela, njihova područja i stvarne nadležnosti potrebama učinkovitog rada: smanjiti broj žalbenih sudova, neke postojeće žalbene sudove pretvoriti u prvostupanjske, racionalizirati broj općinskih sudova i ujednačiti radnu opterećenost sudaca.

Pri tome treba jasnije razgraničiti polje djelovanja sudova i sudaca u odnosu na druge pravosudne službe i profesije (npr. sudjelovanje sudaca u izbornim povjerenstvima i sl.), te educirati pomoćne pravosudne službenike - sudske pomoćnike.

Pri regrutiranju novih kadrova treba osigurati što veću objektivnost, a pravosudni ispit reformirati uz obvezni stručni pravosudni studij (mogućnost osnivanja pravosudne akademije).

Potrebno je preispitati i reformirati uloge i funkcije pojedinih pratećih službi i profesija kao što su javni bilježnici, sudski savjetnici, stečajni upravitelji, sudski izvršitelji, te dodatno privatizirati neke od tih poslova, to jest, osigurati konkurenciju.

Također treba poduprijeti istraživanja kojima se analiziraju problemi funkcioniranja pravosuđa, te reformirati statističko praćenje djelovanja pravosuđa (posebno statistika koje vodi nadležno ministarstvo).

Preporuka 18: **Povećati brzinu i učinkovitost pravosuđa**

18

Nužno je stvoriti profesionalne strukture i moderan način upravljanja pravosuđem te osnovati nacionalnu agenciju za pravosudnu upravu kroz koju bi se omogućilo zapošljavanje menadžera koji bi vodili poslove sudske uprave u većim sudovima. U sklopu te agencije i na tragu statističko-analitičke reforme treba osnovati nacionalni sustav informatičkog praćenja postupaka i upravljanja cirkulacijom predmeta. U tom sklopu treba uvesti sustav interventnih mjera za rješavanje kriznih situacija, uključujući preraspodjelu kadrova, predmeta i kapaciteta između preopterećenih i manje opterećenih sudova.

Žalbeni bi sudovi trebali u većoj mjeri konačno odlučivati u građanskim i trgovačkim predmetima, a putem informatizacije trebalo bi automatizirati rješavanje formularnih i rutinskih predmeta.

Potrebno je razviti sustav za strateško planiranje i učinkovito operativno djelovanje pravosuđa tako da se oblikuju novi kriteriji učinkovitosti i evaluacije djelovanja pravosudnih službi uvođenjem složenijih mjernih instrumenata, a ne samo broja riješenih spisa.

Da bi se u pravosuđu povećala motiviranost i odgovornost potrebno je birokratski način djelovanja sudaca, odvjetnika i vještaka prevladati jačim povezivanjem napredovanja i učinkovitog i kvalitetnog rada, zaoštavanjem odgovornosti za neučinkovit i nekvalitetan rad te uklanjanjem vanjskih razloga za odugovlačenje kod drugih sudionika u postupku (npr. uvođenje novih oblika kontrole odvjetničkih tarifa smanjenjem važnosti kriterija broja poduzetih radnji kao kriterija za plaćanje odvjetnika itd.).

Permanentno obrazovanje sudaca i drugih pravosudnih djelatnika treba ustanoviti kao njihovo pravo i obavezu, a opstanak u službi vezati uz rezultate stručnog usavršavanja i rada.

19

Preporuka 19: **Poticati mirna rješenja i alternativne metode rješavanja sporova**

Sporazumna i izvansudska rješenja treba poticati stimuliranjem nagodbi u svim vrstama postupaka, potporom u sustavima mirenja (medijacije) u sudskom postupku i izvan njega, te poticanjem arbitraže.

20

Preporuka 20: **Oснаžiti načelo racionalne organizacije javne uprave**

Potrebno je racionalizirati središnju državnu upravu putem smanjenja broja ministarstava, ali i tzv. državnih upravnih organizacija, od kojih bi se neke mogle organizirati kao samostalne javne ustanove izvan sustava državne uprave.

Potrebno je racionalizirati strukturu državne uprave na nižim razinama smanjenjem broja ureda državne uprave, kao i mreža područnih jedinica ministarstava i državnih upravnih organizacija, što uključuje i smanjenje broja njihovih službenika.

Funkcionalna preklapanja sustava državne uprave i lokalne samouprave, kao i unutar samoga sustava državne uprave, treba ukloniti i izgraditi suvremenu regionalnu samoupravu s temeljnim ciljem poticanja regionalnog razvoja. U tom pogledu potrebno je preispitati ulogu, a eventualno i ukinuti dio postojećih županija.

Temeljnu strukturu općina i gradova potrebno je racionalizirati te preispitati opravdanost zadržavanja višetipske organizacije i velikog broja vrlo malih i u svakom pogledu slabih lokalnih samoupravnih jedinica.

21

Preporuka 21: **Jačati institucionalne kapacitete javne uprave**

Nužno je koncentrirati i ojačati Vladu i položaj njezina predsjednika u odnosu na ministarstva i druge organizacije središnje državne uprave. U tom smislu, uz naredbodavne ovlasti, potrebno je prvenstveno ojačati stručnu službu Vlade.

Potrebno je razdvojiti kreativno-stručne od repetitivnih poslova u tijelima središnje državne uprave kako bi se ministarstva mogla pretežno baviti stručnim poslovima praćenja stanja, izrade stručnih analiza, koncipiranja prijedloga javnih politika i stručne primjene novih propisa. Izvršne i repetitivne poslove treba povjeriti izvršnim agencijama.

Jačati personalne, materijalne, informatičke i financijske uvjete za rad u nezavisnim regulatornim i nadzornim tijelima te provesti pravnu regulaciju pitanja koja su im zajednička (osnivanje, organizacija, djelovanje) jednim sistemskim zakonom.

Uvoditi metode javnog menadžmenta i poduzetništva u javnu upravu, što drugim riječima znači i pojačati koordinativni kapacitet Vlade preko uspostave matričnih struktura u sustavu državne uprave (stručne radne skupine za usklađivanje politika), te jačati veze sa stručnim institucijama, organizacijama civilnog društva itd. Sve to poduprijeti suvremenim standardima elektroničkog poslovanja i upravljanja javnim zapisima, te upravljanja sustavom kvalitete.

Preporuka 22:

Jačati profesionalizam, etičke standarde i depolitizaciju upravne službe

22

Utemeljiti visokoškolsku ustanovu za obrazovanje službenika, te razviti nastavni program za visoku stručnu spremu za tzv. upravne generaliste i javne menadžere.

Potrebno je uspostaviti cjelovit sustav upravljanja ljudskim resursima u državnoj upravi što, osim evidencije, podrazumijeva i sustav permanentnog obrazovanja. To podrazumijeva i drugačije koncipiranje državnog stručnog ispita, to jest, uvođenje ispita za prijam u službu uz njegovu prilagodbu stupnju stručne spreme, vrsti zanimanja i vrsti poslova koje će službenik obavljati. Postojeće službenike potrebno je dodatno obrazovati, a sustav nagrađivanja i napredovanja vezati uz učinke, obrazovanje i ocjenu rada.

Treba što više smanjiti broj politički imenovanih dužnosnika, te provesti nedvojbenu i specifičnu regulaciju položaja lokalnih službenika čiji pravni status nikada nije reguliran.

Preporuka 23:

Debirokratizacija - orijentacija na rezultate, transparentnost i otvorenost u radu javne uprave

23

Da bi se upravni postupci pojednostavnili i ubrzali potrebno je putem internetizacije upravnih procesa otvoriti što više "one-stop shops", pogotovo kad je riječ o počecima poduzetničkog djelovanja.

U radno-službeničke odnose treba uvesti fleksibilnost, a službenike odgajati u duhu odgovornog služenja građanima i poduzetnicima. Treba izgraditi učinkovit sustav nadzora zakonitosti, kvalitete rada i etičnosti službenika, kako u upravi, tako i u javnim i komunalnim poduzećima.

Novoosnovanim izvršnim agencijama bit će potrebno osigurati veću samostalnost, a njihove menadžere plaćati varijabilno, prema rezultatima. Treba definirati strateške planove (upravne programe) za usmjeravanje aktivnosti cijele javne uprave, a proračune voditi na projektnoj osnovi, tako da se troškovi stavljaju u odnos prema rezultatima, a ne prema broju zaposlenih službenika.

Potrebno je osigurati transparentnost proračuna i godišnjih obračuna na svim razinama, a poreznim obveznicima omogućiti uvid u trošenje javnih financijskih sredstava. Potrebno je stvoriti pretpostavke za ostvarenje već reguliranog prava građana na pristup informacijama javnog sektora, a građane i poduzetnike na prikladne načine informirati o djelovanju i uslugama javne uprave.

24 Preporuka 24: Decentralizacija

Da bi se administrativne zapreke smanjile, nužno je lokalne i regionalne samoupravne jedinice osposobiti za pouzdano, učinkovito i odgovorno obavljanje javnih poslova. Stoga je potrebno racionalizirati strukturu lokalnih jedinica, koncipirati moderne regije i realnije regulirati mjesne odbore i druge oblike mjesne samouprave.

Položaj lokalne samouprave treba regulirati ustavnim zakonom i proširiti lokalni samoupravni djelokrug prema komparativno ustaljenim standardima. Osigurati izdašne izvore financiranja jedinica lokalne i regionalne samouprave, kao i razumnu financijsku autonomiju, uz učinkovit središnji nadzor. Osigurati učinkovitiju pravnu zaštitu građana i poduzetnika u odnosu na akte lokalnih jedinica. Decentralizaciju prihvatiti kao opredjeljenje, ali je provoditi postupno, u skladu s procjenom osposobljenosti lokalne administracije za učinkovito pružanje javnih usluga.

III. Troškovna i cjenovna konkurentnost

Ukupna razina cijena na domaćem tržištu viša je nego u drugim tranzicijskim zemljama, osim u Sloveniji: cijene osnovnih inputa u proizvodnji - električne energije, telekomunikacijskih usluga, motornih goriva, plina u nekim slučajevima više nego u zemljama konkurentima. Zbog rasta koji se uvelike temeljio na rastu domaće potražnje, cijene roba i usluga koje nisu predmeti međunarodne razmjene u Hrvatskoj su rasle mnogo brže od drugih cijena, dok proizvodnost rada nije rasla dovoljno brzo da taj učinak neutralizira. Stoga je odnos plaća i proizvodnosti rada, izražen kao jedinični trošak rada, nepovoljniji nego u drugim tranzicijskim zemljama. Takvo stanje stvara velike prepreke za popravljavanje cjenovne i troškovne konkurentnosti Hrvatske. Poziv na promjenu takvoga stanja povezan je i s činjenicom da bi nižim cijenama i troškovima građanima i poduzetnicima ostala na raspolaganju dodatna sredstva za investiranje, a to bi dugoročno snažno utjecalo na rast konkurentnosti.

Usporedimo li Hrvatsku s drugim tranzicijskim zemljama, primjećujemo nerazmjerno visok položaj na ljestvici cijena i plaća, u usporedbi s nižim mjestom na ljestvici realnoga BDP-a po stanovniku (mjereno prema paritetu kupovne moći) (tablica 1). Premda se, do određene mjere, može izraziti sumnja u rang BDP-a po stanovniku zbog velikih razlika u kvaliteti njegova mjerenja, veličini sive ekonomije i zanemarivanju kvalitete roba i usluga koje se troše, veoma je vjerojatno da bi spomenuti nerazmjer ostao vidljiv i nakon potreb-

nih statističkih korekcija. On je fundamentalan i ne može se korigirati kratko-ročnim mjerama (npr. devalvacija domaće valute). Uzroci su povezani sa strukturom preferencija naših građana, a one se odražavaju u preferencijama koje su slične potrošačkim preferencijama u razvijenijim zemljama i valutnoj strukturi štednje. To znači da nerazmjer treba otklanjati postupno i oprezno, kako bi na taj način potaknuto povećanje konkurentnosti imalo trajne učinke.

Tablica 1: Realni BDP po stanovniku, nacionalna razina cijena i plaće u izabranim tranzicijskim zemljama

	Realni BDP po stanovniku 2000.* (EU 15 = 100)	Nacionalna razina cijena 2000. (EU 15 = 100)	Prosječna bruto plaća u eurima za 1. polugodište 2003. (Indeks, Hrvatska = 100)
Hrvatska	36	56	100
Slovenija	67	65	145
Bugarska	25	29	19
Mađarska	49	44	72
Poljska	40	50	72
Rumunjska	23	24	34
Rusija	29	29	20

* Tekući tečaj, prema paritetu kupovne moći

Izvor: UNECE, 2003., "Summary Results of ECP 2000: A note by the OECD Secretariat" Conference of European Statisticians Working Paper, br. 6. i WIW - Monthly database on Central and Eastern Europe.

U takvim se uvjetima troškovna i cjenovna konkurentnost mogu ostvariti kroz tri pravca djelovanja:

1. Bržim rastom proizvodnosti rada od rasta plaća
2. Jačanjem konkurencije na domaćem tržištu i boljom regulacijom monopola i kvazi-monopola
3. Smanjenjem poreznog tereta

Preporuka 25: Osiguranje bržeg rasta proizvodnosti od rasta troškova rada

Potražnja za radom, tj. zaposlenost, ovisi o jediničnom trošku rada što predstavlja omjer cijene rada i njegove proizvodnosti. Kada jedinični trošak rada raste, zaposlenost pada; kada jedinični trošak rada pada, zaposlenost raste. Pad jediničnog troška rada ne smije se osiguravati smanjenjem ili stagnacijom realnih plaća, to jest, životnog standarda. Konsenzus socijalnih partnera ne može se temeljiti na smanjenju realnih plaća putem smanjenja nominalnih plaća ili inflacije i/ili devalvacije domaće valute. Potrebno je mjerama obrazovne politike, inovacijske politike i drugim politikama stvoriti povoljno okruženje za brzo povećanje BDP-a, a sa socijalnim partnerima tražiti načine kako da se umjerenim rastom plaća ispod rasta BDP-a ostavlja slobodan prostor za investiranje. Na taj način potaknuto investiranje dalje će podržavati kvalitetan odnos rasta BDP-a i realnih plaća te na tome utemeljen društveni konsenzus.

Rast troškova rada po zaposlenom u javnom sektoru mora biti sporiji od rasta BDP-a, a troškovi rada po zaposlenom u javnim poduzećima, umjesto uz BDP, mogu se vezati uz uspješnost pojedinih poduzeća.

Državni zavod za statistiku ili FINA, uz metodološke naputke vodećih stručnih autoriteta, trebali bi do kraja 2004. razviti pouzdane sektorske mjere proizvodnosti rada koje bi partneri prihvatili kao vjerodostojne pokazatelje za pregovore o plaćama. U tom sklopu, statistički izračun plaća treba poboljšati tako da se iz njega izdvoje plaće i naknade menadžera od plaća i naknada ostalih radnika. Na tim bi poboljšanim statističkim osnovama Ured za socijalno partnerstvo Vlade uz moguću suradnju s Nacionalnim vijećem za konkurentnost prišli izradi nacionalne politike plaća kako bi se putem različitih modaliteta kolektivnog pregovaranja uredili odnosi na fleksibilnijem tržištu rada.

26 **Preporuka 26:** **Jačanje konkurencije na domaćem tržištu i bolja regulacija monopola i kvazi-monopola**

Potrebno je omogućiti stvarnu konkurenciju na tržištima električne energije, naftnih derivata i na tržištu komunalnih usluga. Pri tome je nužno uskladiti regulativu cijena električne energije, goriva, fiksne i mobilne telefonije i komunalnih usluga u skladu s praksom EU, te otvoriti dodatnu dodjelu koncesija i dozvola za fiksnu i mobilnu telefoniju.

Poslovanje javnih poduzeća treba temeljito preustrojiti objavljivanjem međunarodnih javnih natječaja za članove uprava, uz uvođenje sustava bonusa vezanih uz primjeren povrat na kapital. Ciljani povrat na kapital mora biti dovoljno visok da osigura ekonomsku učinkovitost, ali i dovoljno nizak kako bi se zaštitio javni interes ako je riječ o neizbježnom državnom monopolu.

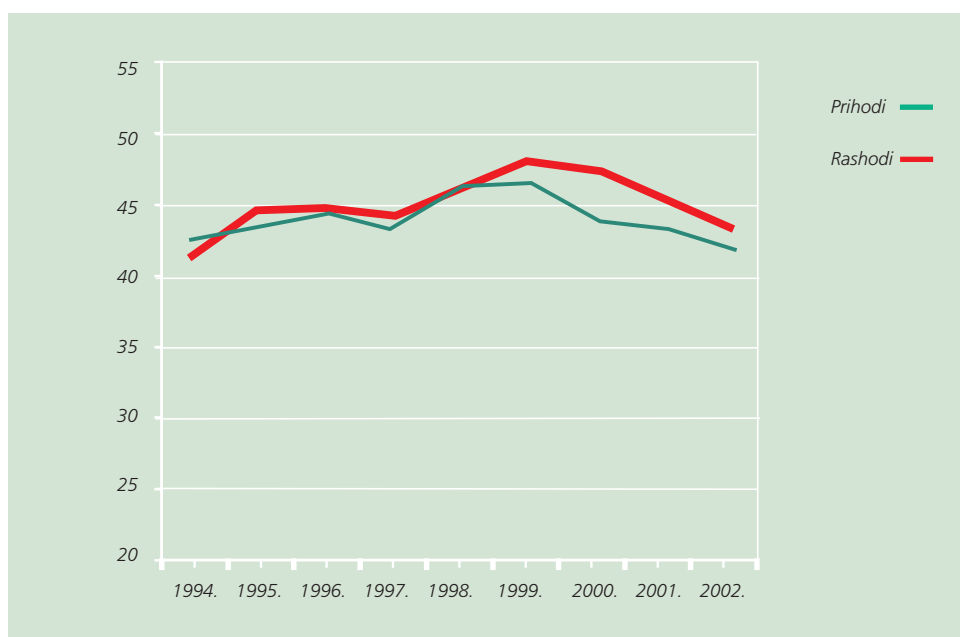
Treba objaviti vremenski plan i metodologiju privatizacije dijela javnog sektora (dio energetike, dio željeznice, pomorski prijevoz) do 2010. godine, kao i plan privatizacije ili razloge za zadržavanje u državnom vlasništvu preostalih javnih poduzeća (Croatia Airlines, Hrvatske pošte, Hrvatska poštanska banka itd.). Prihode od privatizacije treba koristiti isključivo za financiranje državnih investicija ili za pričuve, nikako za financiranje tekućeg fiskalnog deficita. Privatizaciju treba provoditi samo ako postoje izgledi za povećanje učinkovitosti. Uz pažljivo praćenje i pilot-projekte treba privatizirati najprije dijelove javnih poduzeća (uključujući i dijelove komunalnih javnih poduzeća). U tom dijelu treba stvoriti poticajan okvir za razvoj konkurencije malih, lokalnih, privatnih ili privatiziranih davatelja javnih usluga (uređenje nasada, promet - javni i taksni službe, pogrebne usluge, komunalna infrastruktura i sl.). Sve spomenuto treba poduzimati u sklopu jedinstvene politike poticanja konkurencije na domaćem tržištu.

Naposljetku, no ne i najmanje važno, Hrvatska treba nastaviti liberalizirati režim vanjske trgovine kako bi se gospodarstvo pripremilo za skoro natjecanje na otvorenom tržištu Europske unije.

Preporuka 27: Smanjiti porezni teret

Slika 6 pokazuje da se ukupni prihodi konsolidirane središnje države u postotku BDP-a kreću stalno iznad 40%. Unatoč očitom smanjenju tako mjenjenog efektivnog državnog tereta od 2000. godine naovamo, taj je postotak i dalje veći nego u većini malih, konkurentnih i otvorenih europskih zemalja koje su na nešto većoj razvojnoj razini od one na kojoj se nalazi Hrvatska.² Očito je da Hrvatska mora tražiti načina kako da se priključi toj skupini zemalja i svoj omjer prihoda konsolidirane središnje države i BDP-a smanji znatno ispod 40%³.

Slika 6: Prihodi i rashodi konsolidirane središnje države kao % BDP-a

Izvor: Hrvatska narodna banka, br. 89/2004.

Okvir za smanjenje poreznog tereta treba tražiti u smanjenju ukupne državne potrošnje. U okvirima smanjivanja poreznog tereta, procjenjujemo da će smanjivanje poreza na dohodak imati najveći učinak na ostvarivanje ciljeva povećanja zaposlenosti i potencijala za gospodarski rast. Manja opterećenost porezom na dohodak može se postići na sljedeće načine koji se nužno ne isključuju, već se prije dopunjuju: (a) povećanjem osobnog odbitka, (b) smanjenjem svih stopa poreza na dohodak za pet postotnih bodova, (c) povećanjem raspona dohotka u kojima se primjenjuju pojedine porezne stope, (d) smanjenjem ili zaustavljanjem povećanja stupnja progresivnosti sustava poreza na dohodak ukidanjem ili snižavanjem gornje porezne stope poreza na dohodak.

Nadalje, potrebno je sastaviti popis svih poreza, taksu i naknada koje se naplaćuju na lokalnoj razini i na svim državnim razinama (od općina i gradova do županija) i međusobno ih usporediti. Na taj način lokalne poreze i kvazi-poreze treba učiniti transparentnima i objaviti rang porezne privlačnosti općina/županija /regija kako bi se potaknula porezna konkurencija lokalnih vlasti.

27

² U Irskoj, Portugalu, Grčkoj i većini drugih naprednih tranzicijskih zemalja taj postotak jako varira, no uglavnom je od 30 do 40% BDP-a. Korekcija za kapitalne prihode ne mijenja bitno sliku i zaključke.

³ Na razini opće države (koja uključuje aktivnosti središnje države, izvanproračunskih fondova i lokalne države), ukupni porezni prihodi činili su u razdoblju 1995.-2002. oko 44% hrvatskoga BDP-a, što je porezno opterećenje znatno veće nego u drugim tranzicijskim zemljama. Najbliža Hrvatskoj je u tom razdoblju bila Slovenija, s poreznim prihodima od oko 40% BDP-a, dok je prosjek tranzicijskih zemalja bio 34%.

Lokalne i državne vlasti trebaju dogovoriti smanjivanje cijena građevinskih i drugih dozvola, a komunalna poduzeća treba potaknuti na snižavanje cijena komunalnih priključaka kako bi se olakšalo i ubrzalo investiranje. Usporedo s tim procesima treba jačati poreznu disciplinu i sprječavati poreznu evaziju odnosno izbjegavanje plaćanja poreza.

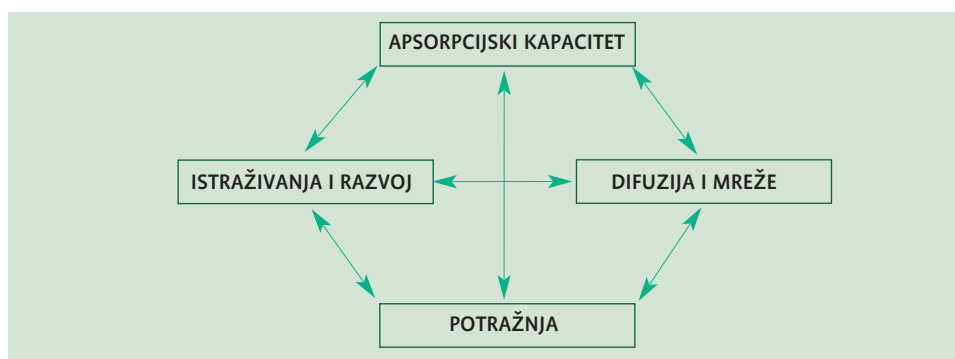
IV. Razvoj inovativnosti i tehnologije

Proizvodnost treba povećavati na temelju inovacija, ulaganjem u stručnost zaposlenih i putem novih tehnologija. Inovacija je trajna osnova konkurentnosti.

Međutim, inovacija nije samo rezultat razvojno-istraživačkog procesa. Ona nastaje kroz sposobnost poduzeća da prihvati nove tehnologije. Za ekonomske učinke inovacija bitno je da se šire u svim sektorima bez obzira na njihovu tehnološku razinu. Prema Eurostatovoj definiciji, tehnološka inovacija uključuje razvoj proizvoda i procesa i dio organizacijskih inovacijskih aktivnosti kao što su marketing i obrazovanje, koji su izravno vezani uz implementaciju novih proizvoda, usluga i procesa. Iz toga proizlazi da se proizvodnost ne mora automatski poboljšati ako zemlja ulaže u istraživanja i razvoj te u inovacije. Nema nužne i spontane difuzije inovacija. Inovacija se pretače u rast proizvodnosti samo ako se događa u onim poslovnim procesima koji stvaraju novu vrijednost za kupce. Stoga, umjesto linearnih modela koji su pretpostavljali automatski utjecaj ulaganja u istraživanja i razvoj na proizvodnost, danas na inovacijsku politiku gledamo kroz prizmu sistemskog ili interaktivnog pristupa. Polazimo od toga da inovacija obuhvaća niz aktivnosti u poduzeću u čijoj je osnovi inženjerski dizajn proizvoda i procesa. Daljnja poboljšanja i primjene inovacija mogu biti ekonomski važniji od originalnog izuma. Ključno pitanje stoga glasi: što određuje inovativnost poduzeća?

Osim unutarnjih značajki, inovativnost poduzeća ovisi o kontekstu: organizacijama, institucijama i regulativi koja okružuje poduzeće. O tim odnosima ovisi apsorpcijski kapacitet - sposobnost radne snage da usvaja i prilagođava novu tehnologiju kako bi se povećala proizvodnost. Ta sposobnost ovisi o stupnju obrazovanosti. Stoga se mjere za poticanje inovativnosti ne smiju zaustaviti na aktivnostima istraživanja i razvoja, već moraju obuhvatiti sve četiri komponente inovacijskog kapaciteta (vidi sliku 7).

Slika 7: Nacionalni inovacijski kapacitet

KOLIKO SMO INOVATIVNI?

Prema udjelu državnih izdataka za istraživanja i razvoj u BDP-u, koji iznosi 1,25%, Hrvatska kotira visoko, odmah iznad Slovenije i Češke, a daleko ispred ostalih tranzicijskih zemalja. No, kada gledamo ulaganja poslovnog sektora u istraživanja i razvoj prema BDP-u, koja iznose 0,43%, Hrvatska je tek za malen korak ispred Rumunjske i Litve, a daleko iza drugih tranzicijskih zemalja. Dodamo li tome činjenicu da je sa 65 ISO 9000 certifikata na milijun stanovnika u 2000. stajala bolje samo od Poljske, dok su je druge tranzicijske zemlje prestigle po tom pokazatelju nekoliko puta, jasno je da su osnovni hrvatski problemi s aspekta inovacija niska razina ulaganja u istraživanja i razvoj u poslovnom sektoru kao i niska razina kvalitete.

Zanimljivo je da je sličan problem, samo na mnogo višoj razvojnoj razini, Europa kod sebe uočila još 1995., što je 1999. dovelo do stvaranja nove inovacijske politike u Europi ("Trend Chart on Innovation in Europe").

Inovacijska politika je horizontalna i uključuje sve sektore, za razliku od vertikalne politike, kao što je izravna državna pomoć poljoprivredi ili brodogradnji. Zbog toga uvođenje inovacijske politike zahtijeva širi pogled na gospodarstvo, kao i razumijevanje složene veze između tehnologije, inovativnosti i gospodarskog rasta. Stoga se hrvatska inovacijska politika mora temeljiti na sljedećim načelima - ciljevima:

1. Inovacijska politika mora biti pretežito tržišno orijentirana i usmjerena k poboljšanju inovativnosti poduzeća - koje je i izvor ponude i izvor potražnje za inovacijama i tehnologijom, te k poboljšanju istraživačko-razvojne i inovacijske infrastrukture.
2. Inovacijska politika mora biti usmjerena prema četirima komponentama inovacijske sposobnosti: apsorpcijskoj sposobnosti, potražnji, difuziji inovacija i aktivnostima istraživanja i razvoja.
3. Inovacijska politika mora dovesti do rasta proizvodnosti.
4. Inovacijska politika mora povećati komponentu znanja u svim novim investicijama.

Preporuka 28:

Potaknuti širenje sustava standarda kvalitete i povećanja proizvodnosti u poduzećima

Program za pripremu i uvođenje ISO normi treba proširiti na sva poduzeća i nastaviti provoditi i sljedećih pet godina kako bi Hrvatska sustigla susjednu Sloveniju prema broju ISO 9000 standarda na milijun stanovnika. Poduzećima se prigodom certificiranja sustava kod međunarodnih organizacija za standardizaciju trebaju izdavati vaučeri, na temelju kojih bi tvrtke ostvarile povrat dijela standardnih troškova (50%) uvođenja kvalitete.⁴ Program treba pratiti informacijska kampanja putem regionalnih ureda Hrvatske gospodarske komore i Hrvatske udruge poslodavaca.

Potrebno je uspostaviti sustav potpore aktivnostima povećanja proizvodnosti u poduzećima. Praktični program povećanja proizvodnosti u tvornicama i drugim organizacijama treba pomoći poduzećima da permanentno povećavaju proizvodnost i kvalitetu, te da razvijaju konkurentne prednosti. Takvim

28

⁴ Moguće je uvesti varijabilnu subvenciju koja bi bila veća za manje tvrtke - vidi preporuku 39.

programom treba se osigurati osposobljavanje konzultanata i dvogodišnje sufinanciranje poduzeća koja su pristupila programu i uspješno ga svladala.

29 Preporuka 29: Organizirati "Enterprise Croatia"

Potpore poslovnom sektoru zahtijeva "one stop shop": "Enterprise Croatia". "Enterprise Croatia" treba biti Vladina agencija koja će koordinirati različite potpore kojima se jača inovativna sposobnost poduzeća. Zadaci su te agencije: (a) osnutak Fonda za razvoj vještina, (b) provedba programa potpora, (c) provedba programa Tehnointegratora (d) provedba programa potpora izravnim stranim ulaganjima, (e) koordinacija s ministarstvima i drugim državnim tijelima na njihovim programima.

"Fond za razvoj vještina" za tvrtke koje zapošljavaju više od 100 djelatnika: Sve tvrtke koje zapošljavaju više od 100 djelatnika uplaćivale bi određeni postotak na bruto plaće (npr. 2%) u "Fond za razvoj vještina". Uplaćeni bi se novac tvrtkama vraćao u obliku vaučera s kojima bi se plaćale obrazovne aktivnosti kod obrazovnih tvrtki i institucija čije bi programe Fond prihvaćao. To znači da bi uplate u Fond bile u stvari porez za one tvrtke, koje ne bi ulagale u dodatno obrazovanje zaposlenih. Uplate se ne bi vraćale za obrazovne programe koje bi tvrtke ionako poduzele. Usporedo s tom mjerom treba ubrzati certificiranje profesionalnih kvalifikacija.

Program Tehnointegratora - mreže dobavljača za multinacionalne kompanije: Difuzija tehnoloških inovacija uvelike se odvija kroz multinacionalne kompanije. Inovacijska politika mora se prilagoditi toj činjenici utjecanjem na odluke multinacionalnih kompanija o kupnji roba i usluga za visokotehnološke aktivnosti od domaćih dobavljača. Izravni cilj programa tehnointegratora jest stvaranje i poticanje mreža tehnološki intenzivnih lokalnih dobavljača, po uzoru na mađarski program Integratora. Uspjeh programa mjerio bi se udjelom domaćih dobavljača u kupnjama velikih kompanija. Za program bi se mogla prijaviti jedna velika i najmanje dvije domaće male i srednje tvrtke sa sjedištem u Hrvatskoj. Prijava bi morala sadržavati plan odvijanja tehničkih i edukacijskih aktivnosti s ciljem povećanja kupnji tvrtke-kćeri multinacionalne kompanije od lokalnih poduzeća. Država bi poticala integratore sredstvima za subvencioniranje tehničkih i edukacijskih aktivnosti, dakle, veći dio subvencije (npr. 90%) izdvajao bi se za lokalne dobavljače.

30 Preporuka 30: Unaprijediti sustav poticaja za tehnološke aktivnosti poduzeća

Treba provesti istraživanje o tome kako najbolje potaknuti poduzeća na poduzimanje aktivnosti na planu razvoja tehnologije i dizajnersko-inženjerskih projekata u kojima postoji visok sadržaj znanja. Temeljem toga valja proširiti sustav poreznih poticaja. Te promjene treba provesti imajući na umu da cilj poticaja nije da tvrtke lakše ostvare svoj privatni interes, već da poboljšanje nacionalne tehnološke osnovice donese sistemske odnosno šire koristi.

Potrebno je uspostaviti "one stop shop" u kojem će se poduzetnici moći upoznati sa svim financijskim poticajima, tehnološkom razvoju, mogućnostima za usavršavanje i obrazovanje, te aktivnostima istraživanja i razvoja kojih je cilj pomoći poduzećima.

Preporuka 31:

Unaprijediti sustav potpore transferu tehnologije i proširiti ga shemom potpore "Poduzećima koja uče"

31

Ta preporuka predstavlja proširenje postojećeg programa "S faksa na posao" i stoga jednako pripada i dijelu obrazovanja. Međutim, cilj tog programa nije zapošljavanje, već transfer tehnologije i izgradnja nacionalne tehnološke osnove. Studentima poslijediplomskih i doktorskih studija treba omogućiti rad u poduzećima na izazovnim projektima od velike razvojne važnosti za same tvrtke. To ne moraju nužno biti istraživačko-razvojni projekti. Može se raditi o bilo kojem tehnološkom projektu na kojem postoji interes za suradnju. Na taj će način instituti i sveučilišta moći pružiti usluge korisnicima iz poslovnog sektora, proširiti područje industriji važnih istraživanja i razvijati vlastite djelatnike. Takav bi projekt tvrtke i sveučilišta dogovarali na rok od 1 do 3 godine, a provedbu bi dodatnim sredstvima poticala Vlada.

Preporuka 32:

Uvođenje i modernizacija statističkog sustava ekonomije znanja

32

Hrvatska zaostaje u modernizaciji statistike praćenja na znanju zasnovanih aktivnosti (raširenost informacijskih tehnologija, Internet, software, inovacije itd.) ne samo za EU, već i za zemljama kandidatkinjama. Potrebno je što brže uvesti praćenje tih aktivnosti temeljem indikatora koji prate inovacijsku sposobnost i ostale indikatore ekonomije znanja. To su: (a) statistika inovacija za industriju i usluge po Eurostatovu modelu, (b) uvođenje statistike stalnog stručnog usavršavanja prema Eurostatovoj metodologiji, (c) prikupljanje podataka o informacijskom društvu po uzoru na Europski pregled statistike o informacijskom društvu (European Survey on Information Society II - ESIS II, <http://www.ll-a.fr/esis-extension2>) (d) usklađivanje domaće statistike istraživanja i razvoja s noveliranim Frascati Manualom, (e) usklađivanje domaće statistike u praćenju ljudskih resursa za znanost i tehnologiju s međunarodnim standardom (Canberra Manual); (f) uvođenje statistike bilance tehnoloških plaćanja prema metodologiji OECD-a.

Preporuka 33:

Uspostaviti nacionalnu nagradu za inovativnost za pojedince i poduzeća

33

Nužno je u hrvatskim stručnim krugovima i javnosti promicati tehnološko poduzetništvo. Time bi se poboljšala percepcija inovacijskih aktivnosti u javnosti i pomoglo bi se da budu priznate kao gospodarski i socijalno korisne aktivnosti. Godišnju nagradu za inovativnost trebalo bi dodjeljivati pojedinci-

ma i poduzećima za inovacijske aktivnosti koje su dovele do važnih komercijalnih rezultata.

V. Jačanje malih i srednjih poduzeća

Mala i srednja poduzeća u Hrvatskoj čine 98,9% ukupnoga broja poduzeća, 53,5% zaposlenosti i 44,2% ukupnoga prihoda, te s oko 60% sudjeluju u prihodu od izvoza (2002.). Svjetsko je iskustvo pokazalo da su ona glavni generatori novih radnih mjesta. Mala i srednja poduzeća okvir su za realizaciju privatnih poduzetničkih inicijativa, koje čine osnovu gospodarstva i socijalne uključenosti u širem smislu.

Ne možemo biti zadovoljni tempom pokretanja poduzetničkih inicijativa i financijskom snagom malih i srednjih poduzeća. Osim tih osnovnih slabosti, sektor je opterećen i kroničnim deficitom obrazovnih programa za poduzetništvo, nekoordiniranošću Vladinih politika u stvaranju stimulirajućeg okruženja za poduzetništvo, administrativnim preprekama u raznim fazama životnog vijeka poduzeća, nerazvijenošću financijskog tržišta za zadovoljavanje potreba malih i srednjih poduzeća, te velikim regionalnim razlikama u poduzetničkim aktivnostima.

KOLIKO SMO (NE)PODUZETNI?

TEA indeks (eng. total entrepreneurial activity) mjeri broj novoosnovanih poduzeća u protekla 42 mjeseca prema broju odraslih stanovnika (18 - 64 g.) neke zemlje. U Hrvatskoj je 2002. bilo 3,6 novih poduzeća na 100 odraslih stanovnika, dok je TEA indeks za Poljsku iznosio 4,4, za Sloveniju 4,6, Mađarsku 6,6, a za Irsku čak 9,1.

Prema podacima FINA-e, srednja poduzeća su u 2002. ostvarila dobit u iznosu 0,5% ukupnoga prihoda, dok su mala poduzeća zabilježila gubitak. Premda takve podatke treba tumačiti s određenom zadržkom zbog porezne evazije, važnost toga podatka ne može se zanemariti. I on poziva na aktivno djelovanje u sektoru malih i srednjih poduzeća.

Stoga je nužno ostvariti preporuke koje trebaju voditi prema ispunjenju sljedeća tri cilja:

1. TEA indeks - broj novootvorenih poduzeća na 100 odraslih stanovnika povećati sa sadašnjih 3,6 na 10.
2. Povećati proizvodnost malih i srednjih poduzeća.
3. Ojačati izvoznu orijentiranost malih i srednjih poduzeća.

Sadržajni kontekst izbora i oblikovanja preporuka je Europska povelja za mala poduzeća (European Charter for Small Enterprises), koju će Hrvatska potpisati 2004. te procjena doprinosa sektora malih i srednjih poduzeća povećanju konkurentnosti Hrvatske.

Preporuka 34: **Razvijati poduzetničku kulturu**

34

Naše kulturne i društvene norme nedovoljno podržavaju poduzetničku kulturu. Poduzetnike se najčešće pogrešno doživljava kao ljude koji se žele brzo obogatiti i koji djeluju na granici dopuštenog. Stoga opća poduzetnička znanja i vještine treba ugraditi u obrazovne programe od primarnog do tercijarnog obrazovanja, i to putem uspostave posebne stalne radne skupine ("task force").

Program učeničkih poduzeća valja ugraditi u srednjoškolske programe i organizirati sajam učeničkog poduzetništva kao dio Zagrebačkog velesajma.

Također treba pokrenuti natjecanje za najbolji poslovni plan studenata uključenih u tercijarno obrazovanje.

Preporuka 35: **Osmišljavati konzistentne vladine politike i instrumente za poticanje poduzetničkih aktivnosti**

35

Budući da dosadašnje Vladine politike nisu bile cjelovite i potpuno osmišljene, regulatorni okvir u kojem djeluju poduzetnici je netransparentan i fragmentiran. Treba osnovati stalnu radnu skupinu ("task force") koja će koordinirati politike, instrumente i programe za poticanje poduzetničkih aktivnosti, posebno u dijelu obrazovne, porezne, izvozne i financijske politike. Na taj bi se način osigurao model stalne horizontalne suradnje između svih vladinih politika i programa usredotočenih na sektor malih i srednjih poduzeća. Predlaže se da spomenuto tijelo bude savjetodavno tijelo predsjednika Vlade.

Preporuka 36: **Ukloniti administrativne zapreke u svim fazama životnog ciklusa poduzetničkog pothvata, od pokretanja, preko razvoja, do faze vlasničkog transfera**

36

Najveća regulatorna "zagušenost" postoji na početku pokretanja poduzetničkog pothvata, jer još uvijek sedamdesetak različitih propisa regulira proces registracije i početka poduzetničkog djelovanja. Ništa nije učinjeno kako bi se uklonile administrativne zapreke u kasnijim fazama poduzetničkog pothvata, a različite institucije nerijetko različito tumače iste propise. Stoga je potrebno provesti temeljitu analizu zakonodavnog i regulatornog okvira u kojem djeluju mala i srednja poduzeća kako bi se odgovorilo na sljedeća pitanja: (a) kakva je transparentnost i predvidljivost regulatornog okvira, (b) primjenjuje li se jednako za sve korisnike i (c) kakvi su troškovi za krajnjeg korisnika.

Rezultate treba iskoristiti za regulacijske promjene koje trebaju dovesti do postizanja sljedećeg standarda u roku od pet godina: (a) vrijeme registracije

društva s ograničenom odgovornošću: 3 dana, (b) broj potrebnih obrazaca i dokumenata: 5 i (c) broj službenih dozvola i potvrda: 1.

U međuvremenu, do promjene regulatornog i zakonodavnog okvira radi postizanja 3-dnevnog roka, valja utvrditi vremenski kriterij za registriranje poslovnog pothvata sljedećom dinamikom: 20 dana 2004., 16 dana 2005., 12 dana 2006., 8 dana 2007. i 3 dana 2008.

Potrebno je pokrenuti projekt online registracije poduzeća radi provedbe pilot-projekata u nekoliko jedinica lokalne samouprave tijekom 2005.

37 **Preporuka 37:** **Stimulirati razvoj tržišta kapitala za financiranje novih poslovnih pothvata te malih i srednjih poduzeća s potencijalom rasta**

Pritisak na bankarska sredstva i bankarski sektor ne može ponudom odgovoriti potrebama sektora malih i srednjih poduzeća. Jedan razlog je neodgovarajući rizični profil. Drugi razlog je nepripremljenost bankarskih procesa i procedura za ponudu proizvoda na masovnom korporativnom tržištu. Stoga treba stimulirati mobilizaciju štednje kroz oblike nebankovnog privatnog i institucionalnog investiranja. Pritom se mogu postići dva cilja: veći prinosi na uloženi kapital i financijsko praćenje svih faza poslovnog pothvata.

Potrebno je osmisliti program u čijem će se okviru standardnim bankovnim oblicima financiranja pridružiti u nas nepoznati financijski oblici kao što su poslovni anđeli i socijalni investitori te stimulirati u sektoru malih i srednjih poduzeća dosad premalo korištene financijske oblike (fondovi sjemenskog kapitala, ESOP, IPO).

38 **Preporuka 38:** **Razvijati infrastrukturu institucija za pružanje stručnih usluga malim i srednjim poduzećima**

Treba analizirati učinke svih vladinih i međunarodnih programa podrške razvoju infrastrukture institucija za pružanje stručnih usluga malim i srednjim poduzećima. Na temelju te analize treba odrediti strategiju razvoja tržišta stručnih usluga za mala i srednja poduzeća, načiniti mapu infrastrukturnih institucija, identificirati segmentaciju tržišta stručnih usluga te potaknuti bolje profiliranje tih institucija. Treba uvesti certificiranje konzultantskih usluga u tom sektoru.

39 **Preporuka 39:** **Utvrđiti *benchmark* proizvodnosti za sektor malih i srednjih poduzeća prema odgovarajućim industrijama u EU**

Potrebno je provesti usporednu analizu odnosa materijalnih troškova, troškova rada i profitne marže za izabrane industrije u Hrvatskoj i EU te analizirati razloge razlika. Godišnje financijske pokazatelje na razini djelatnosti,

razdvojeno prema kriteriju veličine poduzeća, treba učiniti javno dostupnima kako bi poduzetnici mogli ocjenjivati svoje mjesto unutar industrije.

U sklopu poticanja certificiranja kvalitete u hrvatskim tvrtkama treba predložiti mjere za subvencioniranje fiksnog troška uvođenja standarda kvalitete, što bi značilo razmjerno veću subvenciju za razmjerno manja poduzeća.

Preporuka 40: Stimulirati "izvozni mentalitet" malih i srednjih poduzeća

40

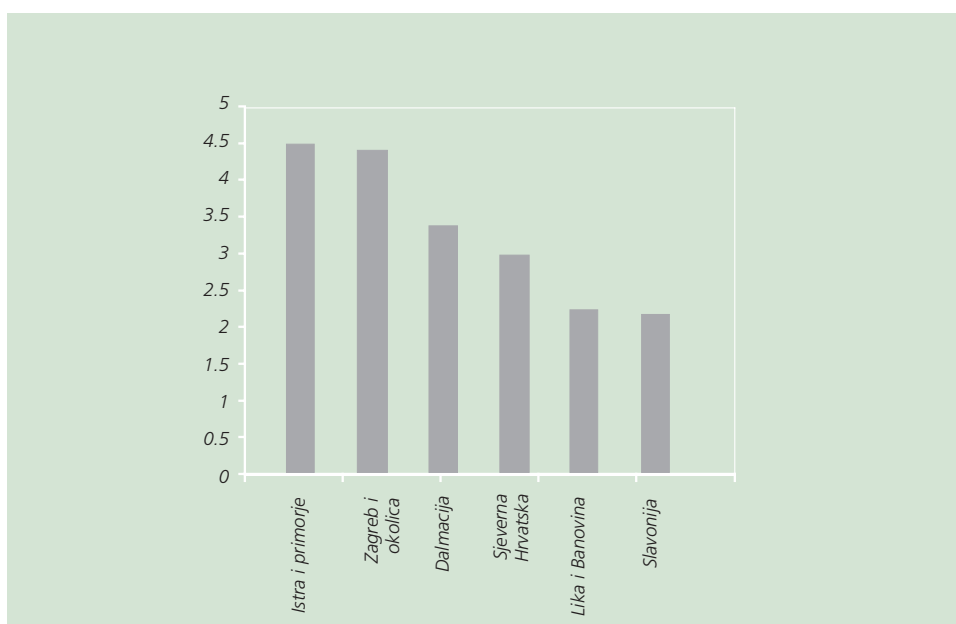
"Izvozni mentalitet" najlakše se stvara kroz programe financiranja izvoznih napora malih i srednjih poduzeća (npr. istraživanje inozemnih tržišnih niša, krediti za izvozne programe, sudjelovanje na međunarodnim sajmovima). Pri tome posebnu ulogu treba preuzeti Hrvatska banka za obnovu i razvoj u suradnji s vladinim institucijama, Hrvatskom gospodarskom komorom i Hrvatskom obrtničkom komorom.

Preporuka 41: Smanjivati regionalnu razvojnu neravnotežu korištenjem klastera

41

U Hrvatskoj postoji izrazita regionalna neravnoteža poduzetničke aktivnosti (vidi sliku 8). Da bi se taj odnos uravnotežio, potrebno je pokrenuti program klastera koji će se temeljiti na analizi industrije u regiji, prepoznavanju i temeljitoj pripremi potencijalnih sudionika klastera i razvoju infrastrukturne podrške (informacijske, marketiške, kvalitete).

Slika 8: TEA indeks poduzetničke aktivnosti po regijama

Izvor: Što čini Hrvatsku (ne)poduzetničkom zemljom?, GEM 2002., Rezultati za Hrvatsku, CEPOR, Zagreb, veljača 2003., str.29.

VI. Regionalni razvoj i razvoj klastera

Regionalne razlike u poduzetničkoj aktivnosti tek su jedan oblik izrazitih regionalnih razlika u Hrvatskoj. O ozbiljnosti i vjerojatnom produbljivanju tih razlika svjedoči raspon stopa nezaposlenosti od 13% u Krapinsko-zagorskoj, do 31% u Šibensko-kninskoj županiji; raspon obrazovanosti stanovništva mjereno udjelom visokoobrazovanih u stanovništvu starijem od 15 godina kreće se od 3,2% u Krapinsko-zagorskoj županiji do 16,6% u Gradu Zagrebu; a omjer dobiti i ukupnog prihoda kreće se od 16,2%-tnog gubitka u Ličko-senjskoj županiji do 8,2% u Istarskoj županiji.

Stoga je očigledno da je Hrvatskoj potrebna regionalna politika kao dio ukupne razvojne politike. Suvremena regionalna politika pridaje stratešku važnost industrijskom restrukturiranju i drugim strukturnim prilagodbama u regijama koje zaostaju u razvoju. No, ne ograničava se na razmjerno nerazvijene regije, jer bogate regije mogu stvoriti potražnju koja će "povući" rast u razmjerno manje razvijenim regijama.

Ograničenje provedbi moderne regionalne politike u Hrvatskoj predstavlja naslijeđena doktrina obnove ratom pogođenih područja; ona nije primjerena potrebama nove regionalne politike, koja se mora formirati u sklopu pristupa Hrvatske EU. To je posebno važno s obzirom na to da EU kao jedan od ključnih kriterija za članstvo ističe da zemlja članica mora biti u stanju izdržati konkurentne pritiske jedinstvenog tržišta, te da regionalna politika u tome ima jedinstvenu ulogu.

Sljedeće ograničenje leži u naglašeno sektorskom, umjesto integralnom pristupu, što se najbolje vidi iz brojnih neusklađenih poteza različitih ministarstava i drugih državnih tijela. Sektorski pristup doveo je do koncentracije na određene segmente razvoja, čime je onemogućeno postizanje sinergijskih učinaka. U okviru sektorskoga pristupa potrošena su vrijedna sredstva za izravne državne pomoći koje imaju implicitan regionalni karakter (npr. brodogradnja, poljoprivreda), no izostala je ocjena učinaka tih državnih pomoći.

Nadalje, zakonski je okvir rascjepkan, pa Hrvatska nema jedinstven zakonski akt koji bi sustavno regulirao regionalni razvoj na cijelom teritoriju. Istodobno, proces fiskalne decentralizacije nije primjeren razvojnom trenutku. Sada je decentralizirano između 6% i 9% nenamjenskih proračunskih sredstava, dok bi u ovoj fazi hrvatske županije trebale biti decentralizirane na razini 20%-25% i težiti prema konačnom stupnju decentralizacije između 50% i 70% proračunskih sredstava.

Posljednje, ujedno i najveće ograničenje, leži u niskoj razini osposobljenosti javne uprave, koja je posebno nedostatna u regionalnom planiranju, programiranju i vrednovanju provedbe razvojnih programa, što je jedno od najvažnijih načela suvremene regionalne politike.

Stanje se može prevladati postizanjem sljedeća četiri cilja regionalne politike:

1. Postizanje nacionalne kohezije i održivoga razvoja lokalnih i regionalnih zajednica.
2. Razvoj ljudskih resursa kako bi se stanovništvo zadržalo otvaranjem perspektive rada i zapošljavanja.
3. Očuvanje urbanog, ruralnog i obalnog prostora, njegovo vrednovanje i optimalno korištenje.
4. Razvoj konkurentnih i restrukturiranih sektora s posebnim naglaskom na razvoj malih i srednjih poduzeća te poduzetničkog okruženja.

Preporuka 42: **Primijeniti osnovna načela suvremene regionalne politike**

42

Načelo supsidijarnosti ugraditi kroz započet proces decentralizacije i reformu državne uprave. Načelo partnerstva uključiti na način da se sve zainteresirane strane (lokalne i regionalne vlasti, nevladine institucije, socijalni partneri, predstavnici poslovne zajednice i dr.) uključuju u sve faze osmišljavanja i provedbe razvojnih programa. Načelo komplementarnosti (dodatnosti) znači prikupljati podatke čijom analizom treba osigurati da sredstva koja se dodjeljuju za pojedine razvojne programe ne nadomještaju druge izvore financiranja primatelja sredstava. Načelo programiranja znači da treba početi donositi višegodišnje planove razvoja primjenom načela partnerstva, a u sklopu Nacionalnoga plana čija je izrada predviđena u sklopu predstojećeg CARDS programa tehničke pomoći EU. Svaki razvojni program treba stalno pratiti i ocjenjivati (načelo praćenja i vrednovanja).

Potrebno je stvoriti statističko-analitičku osnovicu za procjenu regionalne konkurentnosti te za praćenje i ocjenu učinaka regionalne politike u skladu sa standardima EU. U tu svrhu treba započeti mjeriti BDP na regionalnoj razini. Valja uspostaviti baze podataka koje će omogućiti mjerenje regionalne konkurentnosti te praćenje i ocjenu učinaka regionalne politike prema godišnjoj učestalosti.

Preporuka 43: **Uspostaviti zakonski i institucionalni okvir za učinkovito vođenje regionalne politike**

43

Postojeći okvir treba zamijeniti jedinstvenim zakonom o regionalnom razvoju, koji bi se pripremio i u javnosti raspravio u sklopu provedbe projekta Nacionalne strategije regionalnog razvoja.⁵ U tom sklopu treba stvoriti zakonske uvjete za funkcioniranje institucija zaduženih za razvojnu politiku i upravljanje razvojem, pri čemu treba voditi računa o nužnosti prebacivanja prava i odgovornosti iz državne, regionalne i lokalne uprave na specijalizirane stručne institucije.

Prioritet je osnutak Nacionalne agencije za regionalni razvoj (NARR) te mreže regionalnih razvojnih agencija, koje trebaju biti ustrojene tako da budu operativno tijelo vlastitih županija i jedinica lokalne samouprave, ali i "prihvatne

⁵ Provedba projekta Strategije regionalnog razvoja počela je u listopadu 2003. Projekt se provodi uz tehničku potporu EU kroz CARDS program, a koordinator izrade Strategije je Ministarstvo javnih radova, obnove i graditeljstva.

točke” i ”produžene ruke” pri provedbi jedinstvene regionalne politike. Pri NARR-u treba osnovati Savjetodavno vijeće za regionalni razvoj.

Potrebno je osposobiti državnu i regionalnu upravu za provedbu regionalne politike.

44

Preporuka 44: **Poticanje lokalnih razvojnih inicijativa i instrumenata razvoja**

Potrebno je osnovati i potaknuti djelovanje mreže regionalnih razvojnih agencija (RRA). Neke od njih mogu biti centri specifične namjene usmjereni prema određenim, lokalno važnim tradicionalnim sektorima (turizam, poljoprivreda, tekstil, drvna industrija i dr.). Potrebno je razviti jednu ili više pilot-agencija/centara za tehnološki razvoj i istraživanja prema uzoru na područje sjeveroistočne Italije (regija Furlanija Julijska krajina) i dijelove Slovenije.

Osmisliti i provesti specijalističke programe edukacije i usavršavanja za javnu upravu, koju treba osposobiti za upravljanje lokalnim i regionalnim razvojem.

Treba poticati već postojeće ”samonikle” lokalne razvojne i poduzetničke inicijative.

45

Preporuka 45: **Razviti financijske poticaje za regionalni razvoj na svim razinama**

Potrebno je dalje jačati Fond za regionalni razvoj te razviti garancijske instrumente. Stručna skupina koju bi činili predstavnici Fonda za regionalni razvoj, stručnjaci savjetodavnog vijeća za regionalni razvoj te drugi financijski stručnjaci radila bi na pronalaženju optimalnih modela financiranja regionalnog razvoja.

46

Preporuka 46: **Razvoj klastera**

Treba osnovati stručnu skupinu za razvoj klastera pri Nacionalnoj agenciji za regionalni razvoj (NARR). Stručna bi skupina analizirala potencijalna područja za razvoj klastera, osmislila njihov razvoj, te započela pilot-projekt klastera putem raspisivanja javnog natječaja uz državnu potporu ograničenog trajanja. Proveo bi se projekt izobrazbe klaster managera/network brokera te pokrenuo proces organizacijskog učenja, koje bi mijenjalo način razmišljanja i ponašanja menadžmenta članica klastera.

47

Preporuka 47: **Osnažiti gospodarsku komponentu razvoja u prostornom planiranju i upravljanju prostorom**

Potrebno je dopuniti Zakon o prostornom uređenju i podzakonske akte o obveznoj metodologiji izrade prostorno-gospodarskih planova na svim razina-

ma te donijeti poseban zakon o procjeni utjecaja na okoliš. Potrebno je poboljšati znanja i sposobnosti službenika za upravljanje prostorom te jačati visokoobrazovane i istraživačke kapacitete za primijenjenu znanost prostornoga uređenja i prostorne ekonomije.

Preporuka 48:

Okrupnjivati teritorijalne jedinice koje su predmet regionalnog razvoja

48

Potrebno je zaustaviti proces atomiziranja teritorijalnih jedinica, općina, gradova i županija, te posebnim mjerama potaknuti njihovo povezivanje u gospodarskoj, prostornoj i socijalnoj sferi. Potrebno je optimizirati broj općina i gradova na lokalnoj razini.

VII. Stvaranje pozitivnog stava i liderstva

Skretanje pažnje svih društvenih aktera na problem konkurentnosti i provedbu preporuka opisanih u ovom dokumentu znači veliku promjenu. A svaka promjena rađa otpore i zapreke. Otpore i zapreke se, među ostalima, može svladavati stvaranjem pozitivne društvene klime i odnosa prema promjenama. Inicijator i pokrovitelj promjena mora biti sposoban za taj zadatak.

Nacionalno vijeće za konkurentnost ispitalo je stavove ljudi o promjenama. Cilj je bio ustanoviti postoji li među političkim i gospodarskim liderima konsenzus o temeljnim ciljevima promjene, utvrditi mogućnost promjene, te utvrditi glavne zapreke promjenama. Istraživanje je obavljeno na uzorku 500 kućanstava s telefonskim priključkom, stratificirano po županijama. Ispitane su i četiri ciljne skupine: sveučilišni nastavnici, menadžeri, politički lideri i stručni savjetnici za gospodarsku politiku stranaka, te sindikalni vođe.

Rezultati su pokazali slijedeće:

1. Opća razina osviještenosti krize vrlo je velika i predstavlja dobru osnovu za pokretanje reforme.
2. Spremnost na žrtve je skromna u odnosu na traženi stupanj daljnjeg odricanja, pa vjerojatno treba razmisliti o strategiji dodatne mobilizacije pučanstva koja bi takvu pripravnost povećala.
3. Radna kultura nije osnovni uzrok problema hrvatskoga gospodarstva, no nije ni njegova komparativna prednost.
4. Poželjno je da budući nosioci promjena budu percipirani kao stručne i moralno neupitne osobe, jer će to olakšati i ubrzati hod reforme.
5. Neslaganja čelnih ljudi o viziji budućnosti Hrvatske moglo bi biti ozbiljan problem pri definiranju gospodarske strategije i mobilizacije šire javnosti.

- 49 **Preporuka 49:**
Prezentirati javnosti objektivnu ocjenu stanja u gospodarstvu i na toj ocjeni stvarati osjećaj hitnosti radikalnih promjena
- 50 **Preporuka 50:**
Političko vodstvo mora izgraditi tim ljudi koji će biti spreman i sposoban inicirati promjene i njima upravljati
- 51 **Preporuka 51:**
Kreirati razvojnu viziju i oko nje okupiti vodeće stručnjake i dobiti njihovu podršku
- 52 **Preporuka 52:**
Čelni ljudi Vlade moraju cijelu javnost točno i jasno stalno obavještavati o promjenama i ciljevima provedbe cjelovitog paketa reformi
- 53 **Preporuka 53:**
Za pronalaženje pojedinih rješenja služiti se inozemnim iskustvima i provjerenim metodologijama
- 54 **Preporuka 54:**
Definirati, priopćavati i ostvarivati kratkoročne i srednjoročne ciljeve na temelju dijaloga glavnih društvenih aktera, čemu doprinos mogu dati i Nacionalno vijeće za konkurentnost i druge nevladine udruge
- 55 **Preporuka 55:**
Ulagati u edukaciju političke elite kako bi ovladala vještinama i znanjima modernog vrhunskog liderstva

ZAKLJUČAK

Hrvatska i njezino gospodarstvo suočavaju se s nizom problema koji upućuju na ozbiljnost situacije. Nacionalno vijeće za konkurentnost smatra da još uvijek postoje mogućnosti da se takva pitanja i izazovi pred kojima se Hrvatska nalazi prevladaju i da se njima upravlja, a to zahtijeva jasno iznošenje u javnost objektivne ocjene stanja u gospodarstvu. No, zahtijeva i mobilizaciju svih resursa oko novog razvojnog programa Hrvatske.

Sastavljanje nove Vlade predstavlja jedinstvenu priliku za razvoj opsežne i razumljive strategije za odgovor tim izazovima. Djelovati se mora odmah, jer će daljnja odgađanja samo pojačati izazove s kojima se Hrvatska suočava. Istodobno treba jačati svijest o tome da nova strategija prelazi vremenske okvire političkog mandata jedne vlade.

Zbog hitne potrebe za djelovanjem mora se postići konsenzus temeljen na zajedničkom razumijevanju trenutačne gospodarske situacije i izazova s kojima smo suočeni.

Moraju se iznijeti točne i nepristrane procjene sadašnjeg stanja hrvatskoga gospodarstva i izazova s kojima smo suočeni. Treba izbjegavati sklonost da se usredotočujemo samo na "dobre vijesti", te se obvezati na iznošenje točne slike jakih i slabih strana našega gospodarstva. Mora se razumjeti ozbiljnost prijetnje našem budućem životnom standardu. Nacionalno vijeće za konkurentnost spremno je služiti kao pokretač za izgradnju nacionalnog konsenzusa o izazovima koji stoje pred nama.

U ta nastojanja moraju se uključiti sve društvene skupine i institucije.

Svi se u taj proces moraju uključiti. Sve društvene skupine, od donositelja političkih odluka i znanstvenika do poslovnih ljudi i sindikata, svi moraju obaviti svoj dio posla.

Mora se djelovati uz punu svijest o hitnosti.

Izazovi s kojima smo suočeni osjetljivi su na vrijeme. Odgađanje promjena i zaokreta samo će oslabiti naše izgleda da postignemo dugoročni cilj podizanja životnog standarda u Hrvatskoj. Stoga svi moramo dijeliti taj osjećaj hitnosti.

Razvoj i provedba opsežnog programa jačanja konkurentnosti

Važno je razviti strategiju i program, početi ih provoditi i pratiti napredak. Razvoj opsežnog programa jačanja konkurentnosti može proći kroz nekoliko faza. Neke korake morat će se poduzeti odmah; drugi će se provoditi duže.

Prvo, država treba donijeti višegodišnji proračun usmjeren na ispunjenje tri cilja postizanja održivih poboljšanja u rastu BDP-a, smanjenja nezaposlenosti, te povećanja produktivnosti. Proračun treba sadržavati dugoročne financijske ciljeve za obrazovanje, posebno stručno usavršavanje radne snage, istraživanja i razvoj, te poboljšanja u infrastrukturi. Samo dugoročno planiranje pružit će disciplinu potrebnu za osiguravanje fiskalne odgovornosti.

Opsežni program jačanja konkurentnosti Hrvatske mora se temeljiti na načelu da vlade ne stvaraju poslove; to je zadatak privatnog sektora. Vlada bi trebala stvoriti okruženje koje promiče ulaganja u aktivnosti koja povećavaju produktivnost. Nacionalno vijeće za konkurentnost poziva na osnivanje partnerstva između vlade i privatnog sektora u područjima osiguranja standarda kvalitete, obrazovanja radne snage te istraživanja i razvoja.

Drugo, provedba neophodnih reformi radi osiguranja uspješne integracije Hrvatske u Europsku uniju mora postati prioritet države. Posebna pažnja mora se obratiti uklanjanju administrativnih zapreka koje sputavaju poduzetničke aktivnosti, u povećanju transparentnosti u javnim poduzećima, te pokretanju privatizacije javnih usluga.

Obrazovanje radne snage od ključne je važnosti za buduća poboljšanja produktivnosti i životnog standarda. S obzirom na dugotrajnost reforme obrazovanja, taj proces moramo započeti odmah. Prijedlozi koje je razradila radna skupina Nacionalnoga vijeća za konkurentnost za obrazovanje mogu poslužiti kao temelj za daljnji rad.

Povećanje proizvodnje, smanjenje nezaposlenosti, poboljšanje produktivnosti, i naposljetku povećanje životnoga standarda neće se dogoditi preko noći. Potrebna je opsežna strategija, razvojni program, kao i obveza svih sudionika - poslovnih, sindikata, obrazovnih i vladinih - da je provedu. Preporuke izložene u izvješću, koje su razvile stručne skupine Nacionalnoga vijeća za konkurentnost, zamišljene su kao početak tog procesa.

Nacionalno vijeće za konkurentnost izdavat će godišnje izvješće o napretku u provedbi preporuka izloženih u ovom dokumentu, kao i u doseganju postavljenih ciljeva.

Uvjereni smo da će ovaj dokument pomoći razumijevanju i mobiliziranju javnosti u pogledu izazova s kojima se Hrvatska suočava, kao i potaknuti njihovo usvajanje kako bi se na te izazove odgovorilo. Vjerujemo da se putem suradnje mogu postići održiva poboljšanja u proizvodnji, ulaganjima, zaposlenosti i produktivnosti, koja će naposljetku donijeti viši životni standard za sve hrvatske državljane.

Nakladnik

Nacionalno vijeće za konkurentnost

Za nakladnika

dr. sc. Mira Lenardić

Izvršni urednici

dr. sc. Mira Lenardić

dr. sc. Slavo Radošević

mr. Howard Rosen

mr. sc. Velimir Šonje

Recenzija

Roland Berger Strategy Consultants

Tehnička priprema

Ružica Šimić

Grafička urednica

Neda Šegović

Tisak i uvez

Lana - Karlovačka tiskara